

Afkolonisering af religions- videnskaben?

Et essay om Jørn Borups *Decolonising the Study of Religion. Who Owns Buddhism?* og relaterede diskussioner i IAHR

TIM JENSEN

ENGLISH ABSTRACT: *The essay first presents and discusses Decolonising the Study of Religion. Who Owns Buddhism? (2023) by Jørn Borup, including Borup's characterization of decolonization as a social and ideological, but also academic and scholarly, activist project driven by indignation and identity. A project that views the academic study of religion/s—e.g. as promoted by the International Association for the History of Religions (IAHR)—as rooted in and still permeated by colonial, secular, Euro- and Christocentric modes of thought; a project that will not stop at critique but seeks to radically transform academic and disciplinary norms within the study of religion/s. Taking as its point of departure a question asked by Borup - namely whether the IAHR in the future will or can avoid being influenced and transformed by more radical decolonial approaches—the author situates Borup's account and critical evaluation of the decolonization project within a historiographical and disciplinary context related to the IAHR's global expansion and its attempts to balance global and democratic inclusion, scholarly openness, and scientific rigor. The author regards several of the more radical decolonial approaches, including the inclusion of a diversity of "indigenous epistemologies," as incompatible with—and detrimental to—the IAHR's scholarly standards and raison d'être, and praises Borup for contributing in a nuanced and measured manner to a long-standing and ongoing debate, highlighted in connection with several IAHR world congresses, including the most recent in Kraków in 2025, as well as a summit in Delphi in 2019 and a conference in Tokyo in 2023.*

DANSK RESUME: *Essayet præsenterer og diskuterer først Jørn Borups Decolonising the Study of Religion. Who Owns Buddhism? (2023), herunder Borups karakteristisk afkolonisering som et socialt, ideologisk, men også akademisk og videnskabeligt, indignations- og identitetsbåret aktivistisk projekt. Et projekt, der ser akademisk religionsvidenskab, som fx promoveret af IAHR (International Association for the History of Religions (IAHR), som rodfæstet i og fortsat gennemsyret af koloniale, sekulære, euro-og kristocentriske tankegange. Et projekt, der ikke vil blive ved kritikken, men radikalt omkalfatre akademiske og religionsvidenskabelige normer. Med udgangspunkt i Borup spørgsmål om, hvorvidt IAHR fremover vil eller kan undgå at blive påvirket og forandret af mere radikale afkoloniseringstankegange, indsættes Borups fremstilling og kritiske evaluering af afkoloniseringsprojektet i en forskningshistorisk og religionsvidenskabelig kontekst knyttet til IAHR's globale ekspansion og forsøg på at balancere global og demokratisk inklusion, videnskabelig åbenhed og videnskabelig stringens. Forfatteren ser flere af de radikale afkoloniseringstankegange, herunder inklusion af en mangfold af 'indigenous epistemologies', som uforenelige med og gift for IAHR's videnskabelige standarder og raison d'être og roser Borup for på nuanceret og sober vis at bidrage til en lang og vedvarende diskussion, accentueret i forbindelse med flere IAHR-verdenskongresser, også den seneste i Kraków 2025 samt et topmøde i Delphi i 2019 og en konference i Tokyo 2023.*

KEYWORDS: *decolonisation; study of religion; IAHR; Marburg-statement; methodological naturalism; axiological neutrality; global expansion; indigenous epistemologies.*

Indledning: Borups bog og afkoloniseringsprojektet

Efter en for Borups forfatterskab karakteristisk 'øjenåbner' - her snapshots af repræsentationer i *Time Magazine* af typiske former for amerikansk buddhisme-relateret fascination og praksis *samt* (lige så typiske) vrede reaktioner, der ser dem som eksempler på klassisk orientalisme og (værre) "whitewashing and commodification of a religion being appropriated and colonised by a middle-and upper-class white segment" (1) - går Borups introduktion direkte til bogens anliggende: præsentation og diskussion af en bred vifte af bidrag til et globalt, og for bl.a. religionsvidenskab (og relateret videnskabsteori) interessant fænomen, nemlig udkast til (såkaldt) afkolonisering af religionsvidenskab, inkl. buddhisme studier (ofte også former for buddhisme).

Afkolonisering kan betegnes som et 'projekt' eller en 'bevægelse' uden nogen overordnet ledelse eller kommandocentral. Et socialt, politisk, ideologisk og dybt personligt, men også akademisk og videnskabeligt, indignations- og identitetsbåret aktivistisk projekt. Et projekt, som dets fortalere, herunder religions- og buddhismeforskere (og praktiserende buddhister) hjemmehørende i såvel globale nord som syd, ser som uomgængeligt for den omkalfatring af videnskabelig og akademisk vidensproduktion og – imperialisme, som de ønsker.

Karakteristisk for afkoloniseringsprojektet er, som fremhævet af Borup, at det er identitetsbaseret (køn, seksualitet, race, kultur og religion) og -rettet ('identitarian'), partikularistisk, subjektivistisk, 'situationistisk' og essentialistisk. Et andet karakteristikum er, at det er aktivistisk: Undertrykkende koloniale, euro- og kristocentriske tankegange, der, hævdes det, (fortsat) gennemsyrrer (fortsat) globalt dominerende religionsvidenskabelige tilgange til religion (og til lokale/indfødte, ikke vestlige, religiøse mennesker, samfund, miljøer, epistemologier og ontologier), må erkendes, bekæmpes og vige til fordel for en diversificeret vidensproduktion, en mere kvalificeret viden såvel som et bedre samfund, en bedre, mere lige og retfærdig verden. Forskere, forskning, universiteter (og lærde selskaber) skal ikke 'bare' studere verden, men aktivt bidrage til at ændre den. For at fremme diversitet og lighed, understøtte og beskytte identitetsbaserede subjektive positioner, inkl. lokale/indfødte ('indigenous') epistemologier og ontologier, herunder religiøse sådanne.

Den religionsvidenskab, der skal dekonstrueres og demonteres, og ikke blot reformeres, ses som karakteriseret af dens sekulære såvel som protestantisk-kristne rødder, dens idealer og ideer om rationalitet, objektivitet, intersubjektiv efterprøvelse samt en *etic* over for og frem for en *emic* tilgang. En religionsvidenskab, der gør krav på transkulturel (universel) epistemologisk gyldighed i forbindelse med dens fortsatte globale udbredelse og (hævdes det) fortsat globale hegemoni. Dens 'hvide', 'elitære', 'cisheteropatriarkale'¹ struktur (og udøvere) har været og er fortsat instrumental for (ny-)j imperialistiske, (ny-)kolonialistiske, undertrykkende og diskriminerende (racistiske) praksisser. Identitetsbaserede mindretal og alternative stemmer negligeres og undertrykkes, og mainstreamreligionsvidenskab har øvet og øver fortsat vold imod og dræber lokale (indfødte), herunder religiøse, epistemologier.

Et afkoloniseringslagord lyder, if. Borup i en kronik i *Kristeligt Dagblad* (25.9.2025): "Intet om os, uden os". Sagt i samme kronik med andre ord: det er 'epistemisk vold' eller 'kulturel appropriation' "[...] at anlægge analyser udefra, der ikke harmonerer med de subjektivt, oplevede erfaringer indefra." Man skal, som kronikkens overskrift med henblik på religion og religionsvidenskab indikerer, tilhøre en religion for at kunne studere den (og forstå den) på 'rigtig' vis.

Det angivne, her malet med bred pensel, beskrives, analyseres, kontekstualiseres, diskuteres og vurderes af Borup i løbet af bogens 179 sider. Bogen har 9 kapitler samt en afsluttende konklusion: 1. Introduction; 2. Decolonisation; 3. Colonial Religion and Decolonising the Study of Religion; 4. Colonial and Decolonial Buddhism; 5. Buddhist Studies in the West: From the Science of Religion to Buddhology and Postcolonialism; 6. Decolonising Buddhist Studies in the West; 7. Modern and Colonial Buddhism in Japan; 8. Modern and Postcolonial Buddhist and Religious Studies in Japan; 9. Critical Discussion of Decolonial Critique; Conclusion : Decolonising Buddhist and Religious Studies and Beyond.

¹ Jeg har annammet disse termer fra Kleine (2025,4), der i anmeldelsen af Borups bog inddrager og citerer (bl.a. dette) fra en artikel af Melissa Wilcox (2024,7). Wilcox er, måske sigende for en tendens inden for (amerikansk) religionsforskning, Ivan Strenskis efterfølger på University of California, Riverside.

Afkoloniseringsprojektets videnskabsteoretiske, metodologiske og teoretiske, eks- og implicitte positioner sættes i bogen ind i deres (forsknings-)historiske kontekster (fx kolonialisme, postkolonialisme, postmodernisme og 'critical religion'). Borup indtager, i et vist omfang, nogle af de mange andre aktuelle med afkoloniseringsprojektet og den 'relationelle vending' beslægtede tendenser (fx 'posthumanisme', 'environmental humanities' og andre cross-, trans-, og af-disciplineringsprojekter)², der i lighed med afkoloniseringsprojektet benytter og propagerer 'alternative' former for forskning, vidensproduktion og tankegange. Alle karakteristiske også ved deres ekstra-videnskabelige, etiske, politiske mål og ambitioner, alle – sagt med mine ord – en slags 'frels-verden' (eller 'red-verden') projekter, herunder også bevarelse og beskyttelse af kulturel og sproglig mangfoldighed (diversitet), af natur, samt af lokal/indfødt identitet knyttet til kulturarv, religion, land, etnicitet m.v.

Borups todelte vurdering

Men Borup stopper ikke med den analytisk-kritiske kortlægning, kontekstualisering og karakteristik af afkoloniseringsprojektets teoretiske, epistemologiske og metodologiske kendetegn. Han leverer også sin egen kritiske *vurdering* af projektet og dets (in-)kompatibilitet i forhold til mere hævdundne religionsvidenskab og dennes generelle metodologiske spilleregler og normer.

Borups vurdering er toledet:

For det første insisterer han på, at religionsvidenskaben, hvis den ønsker at leve op til videnskabelige idealer og krav, ganske enkelt *må* være kontinuerligt kritisk og selv-kritisk. Den må derfor også studere og diskutere ikke blot fortidige, men også nutidige tilgange, metodologiske diskussioner og mulige innovationer, også dem, der måtte 'tale den mere etablerede religionsvidenskab imod'. Det er et videnskabeligt eller videnskabsetisk *must*.³

² Se fx The Posthumanities Hub; <https://liu.se/en/research/the-posthumanities-hub> (set 11.05.2026). Et citat fra Rosi Braidotti (2019, 51) illustrerer også sådanne projekter: "This transversal alliance today involves non-human agents, technologically mediated elements, earth-others (land, waters, plants, animals) and non-human inorganic agents (plastic, wires, information highways, algorithms, etc.). A posthuman ethical praxis involves the formation of a new alliance, a new people." Kocku von Stuckrad er et eksempel på en religionsforsker, som er gået 'all in' og fortsat publicerer på akademiske forlag (fx Equinox). Stuckrad er også medstifter af Counterpoint – Navigating Knowledge; <https://counterpointknowledge.org/> (set 11.05.2026) som på forsiden lancerer sig med et "Honoring the diversity of knowledge systems."

³ Det forekommer mig dog, at Borup, ligesom Christoph Kleine i dennes anmeldelse af Borups bog (Kleine 2025,1), forbinder dette videnskabsetiske krav med et ekstra-videnskabeligt, etisk baseret ønske om at hjælpe med til at religionsvidenskabelige studier, ikke bare lokalt, men også globalt drives og præges af ikke kun teoretisk-metodologisk mangfoldighed, men også af de forskellige forskeres forskellige (kulturelle) baggrunde. Hvis det er tilfældet, er jeg ikke enig med Borup på dette punkt; medmindre der kan argumenteres overbevisende for, at en

Hertil kommer, som Borup også bemærker det, at dele af den videnskabsteoretiske og metodologiske kritik, som afkoloniseringens fortalere retter mod mainstream religionsvidenskab, ganske enkelt er 'passende' og derfor må inkorporeres i religionsvidenskabelige refleksioner og rammeværk. Det gælder kritik af tilgange og religionsbegreber (med euro- og kristocentrisk bias), naive forestillinger om absolut neutralitet og objektivitet, ensidig tekstfikseret tilgang til religion, kritisk tilgang til såkaldte 'World Religions Paradigm' m.v.

Disse kritikpunkter udgør, hvad Borup kalder afkoloniseringens 'bløde' aspekt, og han kan fuldt ud tilslutte sig disse. Når det er sagt, tilføjer han (heldigvis), at sådan (selv-)kritiske refleksioner for længst (med fx postkolonisering og 'critical religion') er blevet en selvfølgelig del af religionsforskningens rammeværk eller kanon. Kritiske, genealogiske studier og diskussioner af 'religion' og fortsatte (selv-) kritiske studier af religion før 'religion', samt religionsstudier baseret på og fokuseret på andet end såkaldt klassiske tekster eller normative (kanoniske) skrifter er ikke en mangelvare i mainstream religionsvidenskab.

Det andet led i Borups vurdering er knap så imødekommende. Der er, mener Borup, grænser for, hvad der kan inkluderes i en nok så global og nok så kulturelt akkommoderende religionsvidenskab, der kan og skal forbinde forskere på tværs af kulturelle og identitetsbaserede forskelligheder. Borup finder, at en overtagelse (ikke kun en redelig undersøgelse og diskussion) af afkoloniseringsprojektets positioner vil føre til en 'exclusivist particularism', der ikke kan eller bør erstatte den hidtil gængse form for religionsvidenskab, uanset dennes europæisk-vestlige proveniens.

Borup fortjener her at blive citeret fuldt og helt:

Religion and the toolboxes used to make plausible interpretations of the phenomenon are historically contingent, and scholars are situated actors. Acknowledging straightjackets of epistemological limitations and categorizing ideals of objective and value neutral studies as 'Western' or 'white' illusions does not make methodological agnosticism as an ideal irrelevant, nor does it legitimate subjectivist ideological solipsism dressed as scholarship. Particularistic knowledge 'from within' is difficult to translate to (and be interpreted by) 'outsiders' but need not be forced by (new ideals of) cultural incommensurability. It is problematic to universally agree upon the rules and manners of a 'common playground', but rejecting academic ideals such as analysis, categorization, comparison etc. seem not to be the most obvious strategy for trans-local cooperation and knowledge expansion. Hyperspecialised fragmentations and academic balcanisation might be an identitarian ideal, but for the study of religion it is not plausible. (s. 178).

Afsluttende bemærkninger til bogen og afkoloniseringskritikken

Uanset at Borup indledningsvist (s. 3) skriver, at "[...] the book *humbly* (min kursivering) aims at introducing and discussing a multifaceted field [...]", er den særdeles

sådan kulturelt baseret mangfoldighed styrker (religions-)videnskabeligheden af forskningen og kvalificerer forskningsresultater. For en sådan diskussion (og afvisning deraf), se Wiebe 2016 og Kampinnen 2016.

ambitiøs. Borup kortlægger, analyserer, kontekstualiserer og diskuterer et endog meget stort, bredt og komplekst 'felt på, som jeg ser det, kvalificeret og nuanceret vis.

Han har, som de 28 siders referencer indikerer, måtte læse sig gennem en anseelig mængde litteratur og forskning. De 179 sider, med noter, er tæt beskrevne, til tider, efter min smag, *for* tæt. Jeg – måske fordi jeg tilhører en ældre generation af religionsforskere – har undervejs tænkt på, om de mange ophobninger af, nok så definatorisk vigtige, termer er strengt nødvendige? Er de også eksempler på en jargon, der med fordel kunne nedtones?

Eksempler er legio, og jeg nævner kun et, tilmed af den mere uskyldige slags. Det er valgt for at antyde den for bogen gennemgående sprogbrug, men også fordi det er et eksempel på et af flere af Borups mange fortrinlige indskudte præcise og kritiske spørgsmål, og fordi det knytter sig til den oven for anførte konkluderende vurdering:

The inbuilt dilemma asking if relativism can be universal and universality can be particular is related to the general question of 'Westernisation' (or 'whitewashing') of knowledge. Can identity-based scholarship aspire to be more than particular, positioned and situated? Does it universally expose power inequalities, or is it itself an example of an exported neo-colonial culture imperialism based on a particular context of American culture wars, disrupting power relations by strategic reversal and identity performance without the same sense of self-critical *bias bursting* asked from others? (s. 176; kursiv i original)

Borup selv synes at have det som en fisk i vandet med den ganske terminologi, og han formår desuden fra tid til anden, som i dette citat, at formulere afgørende pointer på original vis inden for rammerne af den gennemgående stil og sprogbrug.

Borup udnytter og demonstrerer sin religionsvidenskabelige generalistviden og kompetence samt sin specielle kompetence inden for buddhisme-studier, ikke mindst af moderne japanske og nyere (globale og postglobale grænseoverskridende og hinanden påvirkende) buddhismereformer. Sidstnævnte sikrer et solidt empirisk fundament for Borup, når han understreger nødvendigheden af tætte, kontekstualiserende studier med henblik på en beskrivelse og forståelse af " [...] the complexities of postcolonial and decolonial questions in a transcultural framework." (s. 137)

Det her sagte siger ikke kun noget om bogens styrker, men også om dens potentielle svagheder: Kan en mand og en bog på 179 sider på forsvarlig vis gabe over så stort et 'pensum', som Borup selv understreger det er? Ikke mindst når det som her sættes ind i en både bred, lang og lige så kompleks forskningshistorisk og videnskabsteoretisk kontekst?

Undertegnede - omend ikke velbevandret i det komplekse felt af tekster relevante for en bestemmelse af afkolonisering i forhold til hverken buddhisme og religionsvidenskab generelt - vurderer, at Borups empiri faktisk udgør et tilstrækkeligt grundlag for en saglig analyse, for (hvad der også på det grundlag forekommer at være) en nuanceret diskussion og for en fair vurdering af karakteristiske træk ved afkoloniseringsprojektet. At jeg er (omtrent) 100% enig med Borup i både første og anden del af hans samlede kritiske vurdering af afkoloniseringsprojektet, som jeg kender til det og som

beskrevet i denne bog, er naturligvis en form for *bias*, der kan (siges at) påvirke min vurdering af Borups bog – og hans konkluderende vurdering.

Borup er bevidst om, at hans kritik - if. en ikke usædvanlig (bort-)dømmende 'logik' eller tendens i afkoloniseringsdiskurser - risikerer at blive set og afvist ('cancelled') som et typisk eksempel på en eurocentrisk, privilegeret og privilegieblind, hvid og farveblind, 'cisheteropatriarkalsk' forsvarer for og vogter ('gatekeeper') af en hegemonisk religionsvidenskab.⁴

Førend jeg indskrifer Borups diskussion i en meget lang ('uendelig' lang vil nogen mene) IAHR-tradition for lignende og lige så heftige diskussioner om nogle af de til afkoloniseringsprojektet relaterede emner, herunder 'identitet', nemlig IAHR's, har jeg et par bemærkninger og forslag til overvejelse for Borup, når eller hvis forlaget beder ham levere en lettere revideret version med henblik på et andet oplag, eller når han fremover skal præsentere kritiske synspunkter på afkoloniseringsprojektet.

Mine bemærkninger skal ses i forlængelse af Borups egne om at de 'bløde' aspekter af afkoloniseringsprojektet for længst *er* integreret i den af afkoloniseringsprojektet udkældte - postuleret magtfulde, eurocentrisk-provinsielle, men samtidig imperialistiske og hegemoniske - religionsvidenskab.

Siger, spørger jeg først, afkoloniseringsens fortaleres kritik af religionsvidenskaben for dens euro-og kristocentriske rødder og fortsatte *bias* (fx hvad angår religionsbegrebet og 'tekstfiksering') ikke mere om disse fortalere selv end om den religionsvidenskab de kritiserer? Indikerer den del af kritik måske et mangelfuldt kendskab til (eller et politisk og ikke sagligt motiveret angreb på) en religionsvidenskab, som denne *de facto* har været praktiseret i årtier, ikke mindst i lande og akademiske sammenhænge i Europa?

Er det helt forkert, når jeg her og i andre artikler hævder, at generationer af vestlige religionshistorikere er flasket op med relevante selvkritiske beskrivelser, analyser og diskussioner af fx "religion before 'religion'"? At de i årevis - ikke mindst pga. (selv-)kritiske studier af ikke-europæiske religioner, herunder såkaldte indfødte folks (skriftløse) religioner - har arbejdet med og bearbejdet euro- (og kristo-)centrisk *bias* i religionsforskningen? Også før det kritiske blik på religionsvidenskab af europæisk proveniens fra hhv. 'critical religion' og afkolonisering'.⁵

⁴ Se også Kleine 2025, 4 om samme problemstilling. Måske i endnu højere grad end Borup og Kleine (bl.a. pga. min fremskredne alder) er jeg også bevidst om, at min vurdering af hans bog og konklusion kan ses i samme lys. Det samme gælder naturligvis, når jeg, i regi af IAHR (Jensen 2026a, 2026b) og med særligt henblik på den form for religionsvidenskab, som IAHR hidtil har 'bekendt' sig til, udtrykker mig på en måde, der i det store og hele svarer til Borups konklusion og tilmed gør det i et andet sprogbrug.

⁵ Som bemærket af Jeppe Sinding Jensen 2003, 413), citeret med bifald af Morny Joy (Joy 2016, 25-26) og gentaget med lidt andre ord af Sinding Jensen i hans bidrag til Cheddy et al., eds. 2026 (under udgivelse), forhindrer europæiske begyndelser og *biases* knyttet til begrebet religion og det akademiske studium af religion *ikke* fortsat brug af 'religion' som en betegnelse for noget 'derude i verden'; ej heller forhindrer det et videnskabeligt studium af religion i at blive globalt udbredt. Jf. også Gregory Alles: "Statements such as 'religion is a Western construction and therefore inapplicable elsewhere' are simply examples of poor reasoning" -ikke

Et slogan som "intet om os, uden os" (jf. Borups kronik) er vel ikke ligefrem nyt for religionsforskere, der som flest turde være godt bekendte med fx R. Otto og W. Cantwell Smith? Religiøse 'insideres' (og flere religionsforskeres) krav om opgivelse af (ekskluderende, reduktionistiske) outsider-, ikke-religiøse, sekulære tilgange og epistemologier, kommer næppe heller bag på religionsforskere.

Efter at Borup (s. 49-54) har omtalt centrale dele af og fortalere for afkoloniserings-tankegodset, kommer han (s. 54-57) også ind på, hvordan disse tanker har vundet fodfæste i USA og på amerikanske universiteter, og han skriver i den forbindelse (s. 55-56) lidt om, hvordan religiøse agendae i seneste decennier er blevet styrket på amerikanske universiteter.

Når Borup tager fat på dette *samt* på forskelle mellem 'Religionswissenschaft' (Europa) og 'Religious Studies' (USA), kunne han, mener jeg, med fordel have spurgt, hvorvidt forskelle mellem Europa og USA (og måske også det i afkoloniseringskredse nævnte noget unuancerede billede af religionsvidenskab) bl.a. skyldes en mangel, i USA og i størstedelen af den øvrige verden uden for Europa, på en tradition for fulde, disciplinerede religionsvidenskabelige universitetsuddannelser. Med bl.a. grundige empirisk baserede introduktioner til analytisk-kritiske, historisk-komparative studier af alverdens religioner og religiøse 'fænomener' i fortid og nutid samt til forskningshistorie, teori og metode. En tradition, der, trods alle mulige svagheder, har fungeret ret godt i mere end hundrede år i flere lande i Europa, bl.a. i Danmark?⁶

I min optik er religionsvidenskab, som vi fx kender den fra Danmark og som den hidtil er forfægtet af IAHR på globalt plan, udfordret af forskellige in- og eksternt igangsatte forsøg på at af-disciplinere (og 'trans- og crossdisciplinere' uden at det sker på en i forvejen etableret og solid disciplineret basis) religionsvidenskab.

Forsøg, som i mange tilfælde er knyttet til kongstanker inden for 'critical religion', til afkolonisering, samt til tidligere nævnte beslægtede projekter m.v. Sligt kan utvivlsomt føre til nye og frugtbare indsigter, men også til et mærkbart tab af en religionsvidenskabelig, historisk og komparativ ekspertise, bygget op gennem generationer og unik for religionsvidenskabelige kandidater. Hvis dertil lægges risici forbundet med en ofte tilhørende forhoppelse efter at studere alt muligt andet end religion og religiøse 'fænomener' historisk-filologisk og komparativt, i fortid og nutid, så risikerer, mener

mindst fordi det er almindelig videnskabelig praksis at anvende (analytiske) termer kritisk (Alles 2008, 318).

⁶ Se mine tidligere bemærkninger om værdien af bevarelse og styrkelse af disciplinerede og institutionaliserede religionsstudier (fx Jensen 2019 og 2026b). Som anført i Jensen 2026c deler jeg store dele af Englers og Stausbergs (2011) bud på faktorer – fx et stamme-lignende fællesskab af religionsforskere – der gør det nærliggende at tale om religionsvidenskab som en disciplin snarere end som et felt. I øvrigt er jeg i det store og hele enig med Markus Davidsens (2020) vurdering: De former for religionsvidenskab, der findes i de nordiske lande, udgør (med deres integration af historisk-filologiske, komparative, forskningshistoriske og teoretisk-metodologiske dimensioner og deres empirisk baserede fokus på religion og religioner 'derude') gode eksempler på disciplinerede religionsstudier. Se også Wiebes korte, men klare, beskrivelse af religionsvidenskab som en 'compact discipline' (Wiebe 2023a, 181).

jeg, religionsvidenskab (og IAHR) at miste sin *raison d'être*. Også set fra en ekstra-akademisk synsvinkel, herunder fra politikere og borgere i de samfund, der betaler for musikken.

I forlængelse af sidst sagte kunne Borup efter min mening have gjort et lille 'nummer' ud af det forhold, at den af afkoloniserings fortalere udsældte religionsvidenskab præcis *ikke* er tilnærmelsesvis så globalt dominerende og veletableret, som hævdedet. Tværtimod er den, inklusive den slags religionsvidenskab, som IAHR siden Marburg 1960-erklæringen gang på gang har 'bekendt' sig til, i en mindretalsposition, med en - globalt, uddannelsesmæssigt og kulturelt set - marginal og marginaliseret tilgang til religion.

Sådan var det, da Mikael Rothstein og jeg i 2000 redigerede bogen *Secular Theories on Religion*, og sådan er det i dag. IAHR's nye (2025-2030) generalsekretær Andrea Rota har i to artikler (2024; 2026) her mere end 20 år efter *Secular Theories on Religion*, diskuteret – i lighed med Borup og med henvisning til Borup - hvorvidt afkoloniserings-tilgange er kompatible med en religionsvidenskab, der arbejder med reference til de for IAHR officielt grundlæggende metodologiske principper, som de er formuleret i den (af Zwi Werblowsky forfattede) berømte Marburg 1960-erklæring *samt* i de i 2024 vedtagne *IAHR Guidelines for Public Outreach* ('metodologisk naturalisme', 'aksiologisk neutralitet', og 'suspension af sandhedspræntioner').⁷

Rota (2024, 79-80) konkluderer – som Borup (og undertegnede) - at det er *de ikke*, og han afslutter sin 2026 artikel (under udgivelse) med at bemærke, at det er den religionsvidenskabelige epistemologiske position, som IAHR søger at forsvare, bevare og fremme globalt, der er truet og bør beskyttes mod 'epistemicide'.⁸

Universiteter, lærde selskaber og krav om 'social relevans'

Borups bog udkom 'til tiden', dvs. på et tidspunkt, på hvilket man kan argumentere for, at flere af afkoloniseringsprojektets temaer blev viet større og større opmærksomhed. I religionsvidenskabelige miljøer og diskussioner, inklusive en IAHR-konference i Tokyo 2023 og en verdenskongres i Kraków i 2025, men også langt ind i mange andre videnskabelige sammenhænge, i og uden for humaniora.

I det følgende antyder jeg konturer af et par relaterede diskussioner med særligt henblik på de IAHR-sammenhænge, som jeg har været en del af.

Jeg knytter først an til Borups diskussion af, hvordan universiteter, universitetsstudier og forskning presses 'fra oven' (neoliberalistisk, (uddannelses-)politisk) med stigende krav om at levere social relevant, eller, som det hedder med en serie af floskler

⁷ Se <https://www.iahrweb.org/publicoutreach.php> (set 03.05.2026).

⁸ Se også Gregory Alles' refleksioner over beskyldninger om 'Western science imposed on the rest of the world' og 'epistemicide' (Alles 2008, 314-320). Alles bemærker, s. 317, at han ikke kender til nogen religionsforsker, der har studeret religion (i det globale syd) med henblik på at gøre det af med 'indigenous epistemologies'.

i Syddansk Universitets seneste strategimål, 'værdiskabende', 'transformativ' samt 'innovativ' forskning med 'social impact'.⁹

Bestemmelsen i Universitetsloven af 2003 om at det er en del af ansatte forskeres job at 'vidensdele' med det omgivende samfund må siges at have fået ekstra vind i sejlene. Men det er ikke *kun* økonomiske interesser (og ønsker om at behage politikere og skatteydere), der er kommet i vælten siden 2003. Implementeringen i 2019 på (fx) SDU af 'Globale Verdensmål', der skulle belyses, diskuteres og fremmes, fordi de var værdifulde for skabelsen af en bedre verden og 'det gode liv', er et godt eksempel på tendenser, der i flere tilfælde spiller perfekt sammen med flere afkoloniseringstanker og lignende tendenser i kølvandet på 'den relationelle vending'.

Posthumanistiske, transformative 'red-verden'- (og ikke kun fra klimakatastrofe) projekter og - studier, har vundet indpas i mange akademiske miljøer. Ikke kun på grund af politisk pres og ikke kun på amerikanske universiteter. Et stigende antal forskere (også religionsforskere) ønsker at forbinde (deres) forskning med 'værdiskabelse', dvs. mere direkte bidrag til skabelse af, hvad de anser for 'det gode' liv og samfund.

Jeg ser sådanne tendenser i forlængelse af, hvad jeg har mødt i fx IAHR's bestyrelse i løbet af de seneste 5-10 år: et ønske fra flere kolleger om, at religionsforskere og kolleger, ikke mindst dem, der skal nomineres og vælges til ledende poster i IAHR, skal være og i IAHR-regi agere som 'hele mennesker' med udtalte værdier og holdninger til vigtige spørgsmål *uden* for IAHR's og religionsforskningens verden. Derfor må kandidater hellere end gerne sige et par ord om sig selv (som 'hele personer') i fx deres valgudtalelser.

Sådanne synspunkter blev bl.a. fremført af nogle fortalere for den omdiskuterede udsendelse af en politisk erklæring om IAHR's fordømmelse af den russiske invasion i Ukraine.¹⁰

Det gør det svært for sådan en som undertegnede, der insisterer på vigtigheden af at kunne have forskellige kasketter på i forskellige sammenhænge. Det gør det også svært for disse kolleger at forstå betydning af 'arbejdsdeling' eller 'compartmentalization', noget jeg anser for at have været og fortsat være af afgørende vigtighed for dannelsen og bevarelsen af videnskab, herunder religionsvidenskab, varetaget med tilstræbt uafhængighed fra diverse personlige, religiøse, politiske, ideologiske stand- og synspunkter.

Hvordan det er lykkedes adskillige verdensberømte religionsforskere at være religiøse den ene (hellig-) dag for så den næste (hver-)dag at være religionsforskere må – set i det lys – være en gåde for sådanne kolleger. Men det har fungeret. Inden for IAHR er der x-antal eksempler (tag fx ledende figurer som Werblowsky, Bleeker og Pye) på

⁹ Se fx <https://www.sdu.dk/da/om-sdu/strategi-politikker/strategi2030> (set 16.3.2026)

¹⁰ Se *IAHR e-Bulletin Supplement Tokyo Edition November 2023*: Appendix VI: "IAHR Executive Committee Statement concerning Russian War against Ukraine" (s. 49) og Appendix VII: "Secretary General's Report on the Process Leading up to the Issuance and the Executive Committee's Reflections" (s. 50-57); https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_Nov_2023.pdf (set 11.05.2026).

forskere, der alle har været religiøst engageret og involveret i ekstra-videnskabelige, religiøse såvel inter-religiøse, 'red-verden' projekter. Det er lige så velkendt, at adskillige af religionsvidenskabens 'founders' også var religiøst motiverede og engagerede.

IAHR har, siden dets begyndelse i 1950 som mere end en conferenceorganisation været medlem af *International Council for Philosophy and Human Sciences* (CIPSH) og i årtier modtaget CIPSH-støtte (der igen var støttet af UNESCO) med særligt henblik på at støtte konferencedeltagelse for forskere fra 'weak - currency - countries', i dagens jargon 'det globale syd'. En støtte, som har været særdeles påskønnet (også af mig), fordi den faldt i hak med IAHR's egne kontinuerlige forsøg på at sikre demokratiske strukturer og processer via deltagelse fra den brede kreds af medlemslande i konferencer og styrende organer.

I CIPSH har jeg - først som IAHR delegeret, siden som valgt 'officer' - i årevis forsøgt at advare mod konstante og markante forsøg på at sælge humaniora (og CIPSH) gennem en aktivistisk insisteren på social relevans, på de etisk-politiske potentialer i humaniora, på at verden med al dens ulighed, uretfærdighed, nord-syd kløfter og truede klima, ikke kan frelses uden humanioras hjælp.¹¹

Projekter til fremme af fx såkaldte tech- eller health-humanities, projekter og agendaer på linje med sådanne, som fx en Rosi Braidotti (se note 2) er et godt eksempel på, er populære i CIPSH-regi. Et aspekt af CIPSH, der må ses i lyset af dets traditionelle tilknytning til UNESCO, men også i lyset af de tendenser Borup diskuterer. Et projekt, som det en religionsforsker som Kocku von Stuckrad (se note 3) promoverer, kan også nævnes som eksempel på noget, der ikke ville være fremmed eller aparte i CIPSH-sammenhænge.

Inden jeg kommer mere direkte til IAHR, følger endnu et eksempel på, hvor svært, måske umuligt, det synes at være, også for verdensomspændende lærde selskaber (og også for mange forskere) at styre fri af flere af de for afkoloniseringsprojektet i bred forstand karakteristiske dagsordener. Som repræsentant for CIPSH (ikke IAHR) deltog jeg i 2025 i *International Science Council* (ISC) møde og conference i Muscat, Oman. Mit ærinde var at få ISC til at vie humanvidenskaberne større opmærksomhed. Fra Muscat kunne jeg sende mails til en kollega i IAHR's ledelse med meldinger om ISC-mærke-

¹¹ Hidtil har advarsler været forgæves. De har, i visse tilfælde, vundet initialt gehør hos forskere, der arbejder inden for klassiske humanistiske fag i Europa, men ellers har jeg talt for døve øren. Der er naturligvis penge at finde til projekter (og forskningsstillinger), der kan ses at have 'social impact' og måske kan være med til at redde kloden og verden. Men det er ikke kun derfor. Det er også fordi kolleger i stigende grad selv synes det er en rigtig vej at gå: Man vil, helt forståeligt, gerne hjælpe 'det globale syd' (og andre 'dårligt stillede') med emancipation fra konsekvenser af kolonisering og med en højere grad af ligestilling og social retfærdighed. Men der er andre måder at gøre det på end gennem forskningsrelateret virksomhed. Mine advarsler i forhold til CIPSH skal ses i relation til mine advarsler til IAHR generelt, til mine i tidens løb skiftende refleksioner over mål og formål med religionsvidenskab, med lærde selskaber som IAHR og EASR og deres *raison d'être* (jf. Werblowsky 1960), samt til mine refleksioner over religionsvidenskabelig baseret religionsundervisning, en i mange henseender fin måde at 'vidensdele' med omgivende samfund og praktisere 'applied science (of religion)'. Se for seneste refleksioner fx Jensen 2008, 2019 samt 2024a og 2026ab (under udgivelse). Vedr. relaterede diskussioner om 'religious literacy', se *MTSR* 34:5, 2022 og Jensen & Kjeldsen 2024 med flere referencer.

sager: "Turning Knowledge into Action", med undertitlen: "ISC connects science, policy and society for integrated approaches to society's greatest challenges", og "Championing Science for a Shared, Equitable Future", med ledsageteksten: "ISC mobilizes scientific collaboration across disciplines, borders and sectors to address shared global challenges".

Februar 2026 har ISC lanceret en række webinars, der, som del af deres "Social Science Matters" program, skal diskutere, studere og interagere med "indigenous and local knowledge systems in various regions". Når stemmer i IAHR i årevis og for nylig har givet udtryk for, at IAHR med fordel burde melde sig ud af CIPSH for at styre fri af 'red-verden' -tilgange og mål og i stedet melde sig ind i ISC for at få mindre af den slags og mere videnskab, så er der måske ikke længere megen hjælp at hente der.

Tendenserne her kort skitseret med henblik på universitetsverdenen og den internationale forskningsverden antyder, hvor langt man, efter min mening, i akademiske fora er kommet fra en akademisk verden, hvor den individuelle forsker- trods fx danske universitetslovs bestemmelser om 'vidensdeling' - i høj grad selv kunne vælge, om han/hun ville 'vidensdele' med det omgivende samfund eller holde sig til vidensdeling med kolleger i akademiske verden. Det socialt-mentale og politiske pres på universiteter for at den producerede viden skal være socialt relevant og have 'social impact' er vokset og for mange forskere blevet til en moralsk-politisk selvvalgt forpligtelse.

Denne udvikling problematiserer, som Borup også er inde på, idealet om universitetet som det moderne 'research university', som en religionsforsker som Donald Wiebe, trods post-modernisme og den her antydende udvikling, fortsat taler om, når han argumenterer for (med gentagne henvisninger også til Weber og dennes "Science as a Vocation"), at (religions-)forskerens social-etiske forpligtelse bør stoppe i og med at den producerede viden publiceres i videnskabelige tidsskrifter og bøger og dermed står til rådighed for enhver (også politikere), der måtte have interesse og brug for det.¹²

IAHR, lærde selskaber og 'AAR spirit'

I Borups bog vies 'lærde selskaber' ikke så megen plads, som jeg har gjort her. Men det lille afsnit han faktisk har, er – for en IAHR-nørd som undertegnede – af særlig interesse. Samtidig er det, trods Borups kortfattetethed, fyldt med vigtige (og rigtige) iagttagelser, der fortjener at blive kontekstualiseret og nuanceret, ikke mindst i betragtning af RVT's venlige relation til DASR og dermed til IAHR, verdens førende og eneste reelt internationale eller globale selskab for religionsvidenskab.

I afsnittet (s. 54-57) "Religionswissenschaft, Religious studies, and the 'AAR spirit'" omtaler Borup IAHR, IAHR medlemselskaberne AAR (*American Academy of Religion*), EASR (*European Association for the Study of Religions*) og NAASR (*North American Association for the Study of Religion*), samt EuARE (*European Academy of Religion*), der dog ikke er medlem af hverken IAHR eller EASR.

¹² Se fx Wiebe 2000; 2021 (med "Foreword" 'dedikeret' Weber), samt 2023a,149-154; 182-86.

'Religionswissenschaft' karakteriseres her kort af Borup som europæisk, ikke-religiøs, ikke-normativt, ikke-aktivistisk, på linje med den form for religionsvidenskab IAHR hidtil har bekendt sig til, og det kontrasteres med amerikanske, mere religiøse 'religious studies'. På samme måde kontrasteres EASR med EuARe og IAHR med AAR, og Borup noterer, at flere europæiske forskere så lige så kritisk på AAR (da AAR ansøgte om medlemskab i IAHR i 2008) som NAASR relaterede forskere i årtier før havde gjort.¹³

Desuden nævner Borup, hvordan mange aspekter af afkoloniseringsprojektet, herunder ekstra-videnskabelige aktivistiske og identitetsbaserede og (hvad jeg kalder) 'red- eller frels-verden' agendaer i mange år har manifesteret sig i AAR. Bl.a. i 'policy statements' fra adskillige forskningsinteressegrupper (med faste 'pladser' til deres sessioner under årlige konference) og i strukturen i akademiske program. Også hyppige politiske erklæringer (med en stærk og utvetydig pro- 'Diversity, Equity, and Inclusion' og pro- LGBTQ+ profil) fra AARs ledelse om aktuelle offentlige hændelser og diskussioner antyder den for AAR karakteristiske policy og profil.

Fra AAR og traditionelle NAASR-syn på AAR bevæger Borup sig (via reference til det kritiske syn på EuARe, som blev udtrykt 2017 i fælles udtalelse fra EASR-og IAHR-præsidenterne Einar Thomassen og Tim Jensen)¹⁴ til et helt aktuelt (2023) Call for Papers til en IAHR Special Conference i Tokyo i december 2023 (altså efter Borups bogs udgivelse tidligere samme år):

As globalisation has made us realise that the study of religion has developed differently in local contexts, should the study of religions be in singular or plural, universal or cul-

¹³ Jeg siger senere mere om optagelsen af AAR som medlem, og jeg har tidligere (Jensen 2015, 208-213) redegjort derfor samt for min egen rolle og motiver for at få det til at ske. Her kun to bemærkninger til nuancering af Borups omtale af kritik af AAR fra NAASR: to af de mest prominente kritikere af AAR gennem årene, og to helt centrale skikkelser i NAASRs såvel som IAHR's historie, Luther H. Martin og Donald Wiebe, stod på mødet i IAHR International Committee i Brno i 2008 op og erklærede (til forsamlingens forbavsel, men ikke til min) deres støtte til bestyrelsens forslag om at optage AAR. NAASRs ledelse havde i øvrigt været orienteret hele vejen om samtalerne med AAR. Samtidig er det måske af betydning, at de europæiske kolleger, i samme grad som undertegnede, i august 2008 (før præsidentvalget i USA i november), var særdeles USA-kritiske (for ikke at sige fjendtlige) pga. daværende præsident Bush og dennes politik. I 2010 i Chicago var stemningen en helt anden og helt anderledes positiv. Det var der nok flere grunde til. Måske var anbefalingen fra Martin og Wiebe, dedikerede IAHR ikke mindre end NAASR, blevet 'taget ned' og taget ad notam, og måske spillede det også en rolle, at den langt mere populære Obama var blevet valgt til præsident i november 2008. Se IAHR referat fra mødet i Brno om (diskussion af) optagelse af AAR i *IAHR Bulletin 39, Toronto Congress Edition, August 2020*, 25-27; https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_Bulletin_39_Toronto_Congress_Edition_WEBversion.pdf (set 15.04.2026).

¹⁴ Se <https://easr.eu/wp-content/uploads/2018/02/EASR-IAHR-joint-statement-about-the-EuARe.pdf> (set 15.04.2026). Modstanden mod EuARe skyldtes ikke kun store forskel i religionsvidenskabelig profil, men også at EuARe førte sig frem som en direkte EASR og IAHR fjendtlig organisation. EuARe forsøgte siden at etablere samarbejde med AAR. AARs daværende ledelse takkede nej til invitationen, bl.a. med henvisning til at EASR var det europæiske selskab, som man via AARs medlemskab i IAHR havde som naturlig europæisk partner.

turally relative? Will the incorporation of 'indigenous' science threaten the academic integrity of the IAHR? Does positivistic 'pure' science become West-centric in certain contexts? (Borup 2023, 57)

I forlængelse af dette citat fra CFP spørger Borup så, om IAHR kan og vil holde sig fri af den særlige og for IAHR-fremmede 'AAR spirit', og han spår, at uanset hvad, så vil det spørgsmål blive genstand for ophedede debatter i kommende år.

Tokyo 2023 konferencen og tilknyttede publikationer, IAHR's verdenskongres i Kraków 2025 med temaet 'Out of Europe - Studying Religion(s) in Interconnected Worlds', et symposium i Paris i marts 2026 i EASRs Working Group *Religion in Public Education* om 'Decolonising Education about Religion?'¹⁵ samt et annonceret panel (arrangeret af Wanda Alberts og Jørn Borup) om 'Decolonisation and the Study of Religion' til EASR/IAHR konferencen i 2026 i Bukarest indikerer alt sammen, at Borups spådom ikke er taget helt ud af luften, og at hans spørgsmål er særdeles relevant.

At Borup og hans bog – som han fortæller det i førnævnte kronik, skrevet straks efter verdenskongressen i Kraków - blev (delvist) 'cancelled' fra et panel i Kraków, er et andet, knap så flatterende, eksempel på, at bogen allerede har indskrevet sig i aktuelle IAHR debatter¹⁶

IAHR's historie: Fra Marburg 1960 til global ekspansion

Som det siges i flere bidrag, mine også (Jensen 2025; 2026ac), til publikationerne knyttet til Tokyo 2023 og Kraków 2025, er diskussioner og diskussionsemner i både Tokyo 2023 og Kraków 2025, langt fra nye i IAHR's 75-årige historie. Det faktum er, mener jeg, af flere grunde vigtigt at bemærke og huske. De mere recente diskussioner må ses i en meget længere IAHR-sammenhæng, uanset at de først (i IAHR inden for de seneste 10-15 år)¹⁷ for nylig er blevet italesat i termer af 'afkolonisering' (med nøgleord som fx 'indigenous epistemologies', 'local knowledge', 'activism', 'identity').

¹⁵ Vedr. Tokyo 2023 IAHR Special Conference, se *IAHR e-Bulletin Supplement Tokyo Edition November 2023*; https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_Nov_2023.pdf (set 11.05.2026), samt 'proceedings' fra samme konference i *IAHR Special Conference Tokyo 2023*; <https://jpars.org/data/files/religious-studies/RJSJ-vol7Suppl-book.pdf> (set 15.04.2026); Se også forbundet publikation med flere men også samme bidragsydere i Cheddy *et al*, eds., 2026 (under udgivelse). Proceedings fra IAHR World Congress Kraków 2025 er også under udgivelse. Vedr. EASRs Working Group *Religion in Public Education*, se <https://www.easr.eu/easr-working-groups/public-education> (set 11.05.2026)

¹⁶ I min egenskab af IAHR og IAHR verdenskongres præsident fik jeg, om end begrænset, kendskab til anonyme anklager mod Borup for – vist nok i andre sammenhænge end bogen, men knyttet til bogens analyser og vurderinger – (en eller anden form for) racisme. Anonyme anklager, som Borup har stillet sig uforstående over for, anklager som alligevel har såret ham dybt og måske også skadet hans renommé, og anklager som faktisk fik betydning for en paneldebat, der skulle have hans bog som udgangspunkt og Borup som deltager.

¹⁷ Se længere fremme om fremkomsten af ordet 'decolonial' i IAHR's bogserie *The Study of Religions in a Global Context*.

Diskussionerne har især drejet sig om, hvorvidt IAHR skal inkludere normative religiøst-teologiske (og normativt (religions-)filosofiske tilgange), såvel som ekstra-videnskabelige, moralske, politiske, (inter-)religiøse og andre soteriologiske 'red-verden' projekter.

Diskussionerne er ofte, om end på forskellig vis, sat i forbindelse med (jf. også citatet ovenfor fra Cfp til Tokyo 2023 konferencen) 'globaliseringen af IAHR'. Bl.a. fordi både tidlige og senere diskussioner i IAHR's ledelse faktisk har været knyttet til momenter i IAHR's kontinuerlige ekspansion 'out-of-Europe'. Jeg har selv (Jensen 2015) talt om disse diskussioner i forbindelse med en beskrivelse og analyse af IAHR's ekspansion fra 1950 og frem, diskussioner, der jo også drejer sig om arten af IAHR's (rette) profil, 'corporate identity' og *raison d'être*.

Men, det er, mener jeg samtidig, en misforståelse, hvis diskussion og uenigheder om, hvilken slags lærd selskab IAHR er eller bør være – og dermed hvilken slags religionsstudier IAHR bør støtte og fremme - udelukkende ses som forårsaget af (optagelse af) 'nye' ikke-europæiske IAHR-selskaber og medlemmer. Det spiller bestemt en rolle, men det er ikke den hele historie.

Flere, bl.a. E.J. Sharpe (1986, 271), A. Brelich (Wiebe 2021:216 ff) og undertegnede (2015,173-74), har karakteriseret IAHR's verdenskongres i Tokyo i 1958 (der fandt sted med et Unesco symposium sideløbende) og også den i Marburg 1960 som fora for ikke kun en "global academic enterprise but also for a global 'ecumenical' or otherwise 'soteriological' or extra-academic enterprise" (Jensen 2015, 174). Mange, inkl. de nævnte, ser Tokyo 1958 og Marburg 1960 som 'turning points' i IAHR's ekspansion 'out-of-Europe' - og i IAHR's interne diskussioner om religionsvidenskabens og IAHR's identitet.

Men selv om japanske og andre 'orientalske' deltagere havde deres andel i konferencerne og var eksempler på religionsvidenskab som et 'life-enhancing' (Sharpe) og ikke 'bare' historisk-komparativt studium af religion,¹⁸ så var det, som allerede Werblowsky (2015, 61-66; 82) gjorde det klart i Marburg i 1960, i ikke ringe grad fremtrædende europæiske forskere (herunder IAHR generalsekretær J.C. Bleeker samt F. Heiler), der gav udtryk for, at IAHR skulle inkludere og fremme (inter-)religiøst-teologiske, ekstra-videnskabelige 'life-enhancement' dagsordener.

Når Werblowsky i 1960 for i blækhuset og forfattede en artikel og den senere berømte Marburg 1960-erklæring, skyldtes det altså, at han så en trussel mod, hvad han og andre opfattede som IAHR's (hidtidige) identitet som et forum for analytisk-kritiske, historisk-komparative studier af religion, fri for ekstra-videnskabelige, nok så prisværdige og forståelige, etisk-religiøse motiver og mål. Men truslen kom altså ikke alene, endsige udelukkende, fra forskere *uden for* Europa, og den var *ikke* primært forårsaget af nye medlemmer med anderledes kulturelt-religiøse kontekster og anderledes opfattelser af, hvad religionsstudier var og skulle være.

¹⁸ Bleeker udtrykte sig (om end han andetsteds siger noget andet) på en sådan måde, at ekstra-videnskabelige 'life-enhancing' aspirationer for religionsstudier kunne ses som en eksklusiv japansk eller 'orientalsk' specialitet i stærk kontrast til en 'vestlig'. Se Jensen 2015, 124 med note 24.

Marburg 1960-erklæringen

Erklæringen - med dens skitsering af de metodologiske principper, der som et minimum skulle tjene som pejlemærker for den slags religionsvidenskabelig forskning, der skulle støttes og fremmes af IAHR (og ikke nødvendigvis af den hele verden og alle andre mere eller mindre 'lærde selskaber') og (re-)præsenteres på IAHR konferencer og i IAHR-publikationer – blev det fundamentale referencepunkt for IAHR's profil (og *raison d'être*), fx når en lang række ledende skikkelser i IAHR med få ord (undertegnede inklusive) har skullet redegøre for, hvad de mente IAHR 'stod for' og skulle fremme – og hvad der *ikke* hørte hjemme i IAHR-regi.

Erklæringen er genoptrykt og gengivet, helt eller delvist, et utal af gange, også af undertegnede. Her kommer den igen (til ære for fortidens, men måske især for nutidige og fremtidige generationer af religionsforskere) i endnu en, lettere forkortet, version:

1. [...] "Comparative Religion" is a well-recognized scientific discipline whose methodology may still be in great need of further elaboration, but whose aim is clearly a better understanding of the nature of the variety and historic individuality of religions, whilst remaining constantly alert to the possibility of *scientifically legitimate* generalisations concerning the nature and function of religion.

2. *Religionswissenschaft* understands itself as a branch of the Humanities. It is an anthropological discipline, studying the religious phenomenon as a creation, feature and aspect of human culture. The common ground on which students of religion *qua* students of religion meet is the realization that the awareness of the numinous or the experience of transcendence (where these happen to exist in religions) are – whatever else they may be – undoubtedly empirical facts of human existence and history, to be studied like all human facts, by the appropriate methods. [...] the discussion of the absolute value of religion is excluded by definition, although it may have its legitimate place in other, completely independent disciplines such as e.g. theology and philosophy of religion.

3. The statement that "the value of religious phenomena can be understood only if we keep in mind that religion is ultimately a realization of a transcendent truth" is to be rejected as part of the foundations of *Religionswissenschaft*. The facts and analyses of *Religionswissenschaft* may become the raw material for a *theologia naturalis* or for any other philosophical or religious system. But this is already outside the terms of reference of *Religionswissenschaft* and therefore no longer the concern of the student of religion.

4. The study of religions need not seek for justification outside itself as long as it remains embedded in a culture pattern that allows for every quest of historical truth as its own *raison d'être*. Whatever the subsequent use made by the individual scholar of his special knowledge, and whatever the analysable sociological function of scientific activity in any specific cultural and historical situation, the *ethos* of our studies is in themselves. (fra genoptryk af Schimmel 1960 i Jensen & Geertz 2015, 82-83. Alle kursiveringer i original)

Erklæringen og senere IAHR relaterede referencer til den må ses i sammenhæng med Werblowskys 1960 artikel "Marburg – and After?" Her skriver han, på baggrund af verdenskongressen i Tokyo 1958, men med betydning, mener jeg, også for Tokyo 2023 og dens diskussioner om 'science' og den religionsvidenskab IAHR skal/ikke skal stå

for, i lyset af globale ekspansion, forskellige kulturelt-religiøse kontekster og forskellige måder at studere religion på:

Of course, Religionswissenschaft, like physics or archeology, is the same in the East and in the West: religion is studied scientifically, or it is not, though it goes without saying that every branch of studies has to develop criteria for what it will consider as "scientific". The distinction between the Eastern and Western approaches does not bear on Religionswissenschaft as such but merely on the relative interest in it. (Jensen & Geertz 2015, 65)

[...]

It is the particular realization of modern Religionswissenschaft which the IAHR has to guard and cultivate. That there are also other ways of being related to religions and of studying them may be readily granted; but there are other institutions and organizations to take care of these alternative ways. If the IAHR has any *raison d'être* it is by reason of a division of labor which makes the Organization the responsible organ and international meeting ground for those scholars who wish to serve the cause of Religionswissenschaft in its strict sense. " (Jensen & Geertz 2015, 66)

Ekspansion og (pragmatisk) medlemsoptagelse

Ved lanceringen i 1988 (også i Marburg) af en, set i forhold til tidligere, mere strategisk og reflekteret internationalisering af IAHR, understregede Michael Pye, dynamoen i hvad Wiebe (2015, 271) har kaldt 'globalisation in action' og en nøglefigur i IAHR i årtier, vigtigheden af, at hvert eneste skridt IAHR tager ud i verden sker i overensstemmelse med principperne i Marburg-erklæringen.

I "Intercultural Strategies and the IAHR", publiceret i anledning af ekspansionen i Afrika, skriver Pye (1996, 39, kursiv i original): "[t]he intercultural extension of the work of the IAHR demands not less, but more clarity about its independence from specific religious standpoints". I Pyes 'Opening Address' i Durban 2000 lød det:

[T]he IAHR, over the long term, has developed a certain corporate identity. However open and flexible this association [IAHR] rightly is, its identity is defined above all by the intention to study and analyze the religions of the world in their history and in their contemporary forms, without being beholden to any particular religious viewpoint or programme. Though not formulated in exactly these terms, this identity and intention will be found in Article 1 of the IAHR constitution. (Pye 2010, 292)

I samme 'Opening Address', igen med reference til Werblowsky og dennes karakteristik af IAHR's *raison d'être*, siger han videre:

I believe that the IAHR should stay with this perspective in the future and strengthen it. In so doing it has a unique contribution to make by standing for a specific academic discipline in a world-wide context (Pye 2010, 291-92)

Men Pye har samtidig, jf. også hvad han siger om at IAHR er åben og fleksibel, haft en pragmatisk og realistisk tilgang til optagelse af nye medlemmer. Armin W. Geertz (der efterfulgte Pye som generalsekretær i 1995 og samarbejdede tæt med Pye i mere end et årti) var i årene 1995-2005 aktiv i den fortsatte internationalisering af IAHR, og han havde, mener jeg, samme holdning og tilgang som Pye.

Undertegnede, der afløste Geertz på posten som generalsekretær i 2005, fortsatte sammen med fire på hinanden følgende bestyrelser i samme spor, og jeg været med til at optage talrige nye medlemmer (og hjælpe med til dannelsen af nye nationale selskaber) fra det tidligere Øst- og Centraleuropa, Mellemøsten [Tyrkiet], Asien og Sydøstasien, USA samt Syd- og Latinamerika.

Hvad angår min tid i og erfaringer med IAHR-konferencer og verdenskongresser, blev det hurtigt klart for mig, at IAHR's medlemsskare og akademiske programmer, ikke altid levede helt op til hverken 'ånden' eller bogstavet i Marburg 1960-erklæringen. Det stod klart for mig allerede under min første IAHR Verdenskongres i Durban 2000, hvor jeg deltog som både DAHR-præsident og EASR-generalsekretær.

Durban 2000 og refleksioner over mangfoldighed

Durban 2000 tjente til markering af 100-året for den første religionsvidenskabelige verdenskongres i Paris 1900 og 50 året for stiftelsen af IAHR i 1950 i Amsterdam og blev af mange fejret som den foreløbige og lykkelige kulmination på IAHR's kontinuerlige globalisering, strategiske 'af-europæisering' og omfavnelser af den multikulturelle verden, inkl. hvad der i dag ville blive kaldt det globale syd.

Men for andre deltagere sås denne fejring af den kulturelle mangfoldighed (ikke mindst naturligvis af sydafrikanske lokale kulturer) som 'sagen', dvs. IAHR's forpligtelse på dets videnskabelige 'mandat' og Marburg 1960-erklæringen, uvedkommende.¹⁹ Flere, bl.a. undertegnede, forholdt sig også kritiske til en gennemgående tendens i det akademiske program til at fokusere på 'temaer' (ofte tematiseringer foretaget inden for de religiøse traditioner selv) eller 'religion – i – relation', være det sig til menneskerettigheder, natur, krig, køn, andre religioner eller andet.

CSSR *Bulletin* (*The Council of Societies for the Study of Religion Bulletin*), vol. 30, 3, september 2001) havde en særlig sektion med seks Durban 2000 deltageres refleksioner.²⁰ Når jeg læser dem her 25 år efter, er jeg lettere 'rystet' over at se, i hvor høj grad de (40 år efter Marburg 1960-erklæringen) eksemplificerer såvel som konfronterer stort set alle de aspekter, Borup finder karakteristisk for 'AAR spirit' (og aspekter af afkolonisering), *samtidig* med at de alle kan genfindes i IAHR's senere og allerseneeste historie. Til trods for alle senere IAHR ledere (mine også) besværgende referencer til Marburg 1960-erklæringen og Werblowskys artikel om IAHR's særlige *raison d'être*, og til trods for alle andre tiltag (se senere) for at sikre, at IAHR ikke kun i ord, men også i handling lever op til Marburg-erklæringen og vedtægternes paragraf 1.

Leslie R. James (dengang Department of Religious Studies, DePauw University, Greencastle, IN, USA) afslutter *sine* refleksioner:

Delegates leaving 2000 IAHR Congress received direction for the study of religion in the

¹⁹ Se fx Wiebe 2015, 274-75 om Durban 2000.

²⁰ Efter at the Council ophørte i 2009, overtog forlaget Equinox tidsskriftet, nu *Bulletin for the Study of Religion*. *CSSR Bulletin* var i flere omgange redigeret af en ledende NAASR-figur, og sådan er det også i dag, hvor Merinda Simmons varetager hvervet. Se <https://journal.equinox-pub.com/BSOR> (set 29.04.2026).

twenty-first century. They were energized with insights to pursue the task of understanding religion in relationship to public life, cultural clashes, and the creation of community. The closing Congress dinner symbolized this movement in the IAHR: it was a celebration of community, academic collaboration, and vision. The intense music and ritual of the Nazirite Church which preceded the dinner invoked the power of religion to resist human degradation, construct community, and create a better future [...] (s. 62)

Teksten taler for sig selv, skulle jeg mene. Ikke helt i tråd med Marburg 1960-erklæringen, men i høj grad med det den erklæring var vendt imod.

Muslih Tayo Yahya (dengang Department of Religious Studies, University of Jos, Plateau State, Nigeria og daværende Præsident for det nigerianske selskab for religionsstudier, stiftet i 1975 og medlem af IAHR) reflekterer over kongressens overordnede tema 'History of Religions: Origins and Visions' og begræder, at der – i lyset af hans forståelse af temaet – ikke var tilstrækkeligt med præsentationer, der tog os tilbage til "the Origin and Vision of Religion (all in the singular) in relation to the situation and status of religion today" (s. 64). Hans afslutning lyder:

The process and circumstances of the 'birth' or emergence of new religions have to be reexamined within the context of the original vision of religion. This, I believe, will help us make up our minds on the relevance of religion in this age of globalization and enable the circle of believers harmonize their thinking and try to resolve many issues, including perhaps doctrinal ones which are the causes of conflicts and interfaith violence in our societies. [...] (s. 64)

Jeg håber også denne tekst taler for sig selv, og jeg antager, at Borup m.fl. kan se begge disse bidrag som ikke væsensforskellige fra, hvad Borup finder i 'AAR spirit'.

En af de andre bidragydere så i hvert fald lighederne: John E. Llewellyn (dengang Department of Religious Studies, Southwest Missouri State University, Springfield, MO, USA) var fra kongressens start til slut slået med forbavselse over, at den forskel mellem NAASR ("engaged in the critical study of religion") og AAR med dets ("muddle-headed theologizing"), som han ikke ventede at finde eksemplificeret i præsentationer ved en IAHR kongres, var så tydelig (på grund af de mange normative pro-religiøse præsentationer), som tilfældet var.

Det første panel han deltog i, skriver han, var fyldt med 'prescriptions' (AAR) snarere end 'descriptions' (NAASR). Fra både europæiske og sydafrikanske deltagere, der alle uden blusel gav udtryk for, at religionsundervisning, religionsforskning og religionsforskeren skulle engageres aktivt i fremme af inter-religiøs og – kulturel tolerance. Ligesom nutidens kritikere af projekt 'religious literacy' (jf. note 10) er Llewellyn skeptisk, hvad angår muligheden af, at religionsundervisning og – forskning kan føre til sådanne, nok så ønskværdige, sociale ændringer, og han tilføjer, at skellet mellem religion og stat i USA i øvrigt ville gøre det umuligt for ham at agere pro-religiøst og pro-politisk på sådan vis (s. 62).

Den sidste, mere kritiske, 'deltagerobservatør' var mig selv. Jeg noterede mig især de mange paneler med de ovennævnte temaer (religion-i-relation til dette eller hint), og undrede mig over, at dertil knyttede metodologiske udfordringer ikke blev drøftet mere direkte:

How do we (and do we want to?) separate the academic study of these matters from the religious, ethical or political activism and agendas of our objects, and from the ethical, religious and/or political activism and agendas of many of those scholars engaged in these studies? (s. 65)

Dette spørgsmål, formuleret uden nogen viden om noget som helst aspekt af 'afkolonisering', så jeg som forbundet med et andet, nemlig den gennemgående *fejring* af "[p]luralism and differences between cultures, colors, themes, and perspectives within the study of religion[...]", og jeg nævnte, hvordan deltagere i afsluttende 'congress dinner' (til min og også David Chidesters fortrydelse) blev bedt om at forholde sig respektfuldt og ydmygt til et ensemble, hvis sang og dans blev lanceret som noget kulturelt-religiøst-helligt. Måske et mindre 'problem', men alligevel noget for konferencen karakteristisk, som jeg i 2001 funderede over i følgende termer:

[...] whether the academic study of religions and the IAHR as an academic forum for such can survive if celebration of diversity and third world approaches goes too far? To what an extent does the definition of the academic discourse on religion depend on certain, but certainly not all, Western or Western-like traditions and their capacity and will to stick to the power and keep "the other" and other, not the least the religious approaches, from taking over?

Et spørgsmål ikke så langt fra Borups i 2023 med henblik på IAHR og 'afkolonisering' i 2023 og årene fremover. Uanset at ord som fx 'global south', 'identitet', 'indigenous epistemologies', 'gender' ikke er nævnt.²¹

Tokyo 2005 og tilføjelsen til vedtægternes paragraf 1

I Kraków 2025 sagde jeg (i lighed med hvad Michael Pye gjorde i 1988 med sigte på IAHR's globale ekspansion) i min åbningstale, at jeg ikke nogensinde har anset IAHR's ekspansion og (eget) forsøg på at skabe mere og mere rum for det religionsvidenskabelige sekulære, naturalistiske, tilstræbt objektive, analytisk-kritiske, historiske og komparative studium af religion²² for at være en form for nyimperialisme og nykolonialisme.

Men, det er naturligvis vigtigt i denne sammenhæng, hvor jeg ser tilbage på en del af IAHR's historie, at bemærke, at det uden tvivl var lidt lettere for Pye i 1988, end det er for mig i dag at nære håb om at kunne styre fri af anklager for nykolonialisme eller nyimperialisme.

²¹ Efter min og anden her fremførte kritik af de nævnte aspekter af Durban 2000 skal det understreges, at det interessante ikke mindst er, at ledende IAHR figurer som Michael Pye (afgående præsident i 2000), Armin W. Geertz (generalsekretær) og senere undertegnede ikke var helt enige. Pye fremførte i åbningstalen (Pye 2010) sine betænkeligheder, mens Geertz i en rapport i *IAHR Bulletin* 37, 2002 (s. 5-6) til medlemmerne gav udtryk for et anderledes positivt syn på Durban 2000 med henblik på IAHR's globale udvikling og det akademiske programs inklusion af deltagere og temaer, der ikke tidligere havde været del af IAHR's program og virke. Se Geertz 2002; <https://www.iahrweb.org/bulletins/Bull37-dec02.pdf> (set 11.05.2026).

²² Af andre hastige og stikordsagtige skitser til kendetegn for en sekulær religionsvidenskab fremhæver jeg nu som før Armin W. Geertz 2000, 21.

Selv om jeg ikke har hørt direkte eller udtalte (an-)klager om nykolonialisme eller nyimperialisme, så har jeg i flere omgange kunne konstatere, at IAHR - også efter årtiers strategiske forsøg på at 'af-europæisere' og inkludere den hele globale medlemskare i dets aktiviteter, organisation og demokratiske opbygning²³ - fortsat er blevet beskyldt for at være et eurocentrisk foretagende,²⁴ og jeg og IAHR har konstant måttet forsøge at afværge enhver tænkelig anklage om samme.²⁵

Ovenstående citat fra Jensen 2001 kan sandsynligvis bruges til med god ret at argumentere for, at Jensen (allerede i 2001) er et endog meget godt eksempel på, at en kamp foregår, og hvordan nogle (men ikke alle) forskere inden for 'mainstream' religionsvidenskabens højborg (fx IAHR) kæmper for at holde angreb fra det globale syd stangen og fastholde magten til at definere, hvad der er religionsvidenskab, – om ikke generelt så i hvert fald i IAHR-regi.

Som citater antyder (bl.a. fra Llewellyns bidrag i *Bulletin*), red mange europæere imidlertid med på den ekstra-videnskabelige 'red-verden'-bølge ikke bare i Tokyo 1958 og Marburg 1960, men også i Durban 2000. Det var og er derfor fortsat langt fra givet (som også antydet i det jeg skrev i 2001 i *Bulletin* og senere i Jensen 2015), at europæisk religionsforskning og -forskere er det bedste værn mod tendenser, der udgør en trussel mod det religionsvidenskabelige projekt som IAHR – efter min mening – blev sat i verden for at fremme og værne om.

De nævnte tematiseringer og emner og de mange tilknyttede præsentationer kom ikke i det akademiske program i Durban (og Tokyo) alene som et resultat af 'lokale',

²³ Se Jensen 2015, 204 ff.

²⁴ Jeg diskuterer løbende diskussion om IAHR og EASR og eurocentrisme og af-europæisering i Jensen 2015. Se fx s. 167-68 samt nye 'Afterword' s. 202 ff. til den reviderede version fra 2015. Det er dog samtidig påfaldende, at det faktisk kun er meget få, der, mig bekendt, før Tokyo 2023 har udtrykt sig i klare og kritiske ord om fortsat eurocentrisme, og jeg har på intet tidspunkt modtaget nogen forslag til ændringer af IAHR's vedtægter mhp. reform (af-europæisering og afkolonisering). Det nærmeste er et 2010-forslag fra AASR (att. J. G. Platvoet og G. ter Haar) om strukturel ændring af bestyrelsesmedlemmers porteføljer (se referat fra Toronto 2010 International Committee møde i *IAHR e-Bulletin Supplement Liverpool Edition August 2013*, 14-16); https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_August_2013.pdf (set 11.05.2026) Armin Geertz, derimod, måtte forsvare (overbevisende, mener jeg) IAHR og sig selv mod anklager (fra det australske medlemsselskab) om eurocentrisme (se Jensen 2015, 188).

²⁵ IAHR's politik hvad angår geografiske placering af verdenskongresser har længe været den, at kongresser så vidt muligt skulle rotere rundt i verden. Efter Mexico 1995, Durban 2000, Tokyo 2005 og Toronto 2010 var det ikke et problem at placere kongressen i 2015 i Erfurt. Efter aflysning pga. Covid-19 af den planlagte verdenskongres i Otago, New Zealand, var der stemmer i IAHR's ledelse, der tøvede med at placere verdenskongressen 2025 i Kraków, dvs. (igen) midt i Europa (om end tidligere Østeuropa, ligesom Erfurt). Trods det faktum at der ikke var kvalificerede bud fra ikke-europæisk medlemsselskab, var deres bekymringer for anklager om 'eurocentrisme' medvirkende til, at jeg foreslog temaet 'Out of Europe' – et forslag der altså er sigende for den kontinuerlige 'kamp' for at forsøge at komme fri af alle, også forestillede, anklager om eurocentrisme. Se også senere.

ikke-europæiske, aktører og ønsker.²⁶ Som bemærket tidligere (Jensen 2015, 191-193), med henvisning (191) til lignende udsagn fra Michael Stausberg (2009, 275 f), så finder man i religionsforskning og på konferencer i Europa i stigende grad samme tematikker som i andre dele af verden. Og dermed også samme udfordringer.

Nogle af disse udfordringer blev som nævnt også adresseret af afgangende IAHR-præsident Pye i hans åbningstale i Durban (Pye 2009). Uanset hvor forståelig, religionsvidenskabeligt set, den nævnte tematisering og de mange 'religion-i-relation' paneller og præsentationer måtte være, så Pye (ligesom undertegnede) en risiko for, at disse emner førte til, at flere deltagere fandt anledning til at fokusere på, diskutere og plædere for diverse ekstra-videnskabelige etiske og politiske synspunkter.

Efter Durban 2000 fulgte i 2005 endnu en IAHR verdenskongres i Tokyo²⁷ – med det overordnede tema 'Religion: Conflict and Peace' og en række forbundne (mulige) undertemaer om 'religion- i-relation' dertil (som i Durban). Kongressen åbnede med et symposium (åbent også for offentligheden) med titlen 'Religions and Dialogue among Civilizations'. Symposiumet, 'chaired' af det japanske selskabs præsident (senere IAHR Honorary Life Member), slog en klokkeklar inter-religiøs, ekstra-videnskabelig tone an. Brian Bocking, dengang IAHR's publications officer og redaktør af Proceedings fra Tokyo, skrev:

The symposium was explicitly oriented towards examining how the scholarly study of religion might improve contemporary inter-cultural and inter-religious dialogue, and this pragmatic orientation provoked considerable subsequent discussion among IAHR delegates, many of whom were keen to assert the IAHR's role as a forum for scholarly investigation of religions rather than as an agency for the promotion of inter-religious dialogue. The debate enhanced awareness among many delegates of the need for the academic study of religions to be able to articulate its shared values and also to justify its existence and role to audiences beyond the academy²⁸

Hvad Bocking ikke skriver her er, at disse toner fik flere delegerede til at bringe 'sagen' op i IAHR's International Committee og General Assembly. Den nye IAHR-præsident (Rosalind Hackett) og generalsekretær (Tim Jensen) lovede at gøre noget for at stramme op ("tighten up") på IAHR's videnskabelige profil. Et meget synligt resultat heraf var en tilføjelse i Toronto i 2010 til vedtægternes centrale paragraf 1. Tilføjelsen lyder: "IAHR is not a forum for confessional, apologetical and other similar concerns".

En tilføjelse, der naturligvis viser vilje til at stramme op og sikre, at IAHR ikke bliver – i lighed med AAR og det japanske medlemselskab JARS – et 'big tent'; men

²⁶ Det skal desuden huskes, at IAHR i forbindelse med især verdenskongresser har medbestemmelse og medansvar for det akademiske program. IAHR's deputy secretary general er traditionelt *ex officio* chair (eller co-chair) for kongressens Academic Program Committee, og IAHR's bestyrelse er med til at bemande denne komite og vælge fx keynote talere.

²⁷ Se også Wiebe 2015, 275-76 om Tokyo 2005.

²⁸ Se *IAHR World Congress Tokyo 2005*, s. 6; <https://www.iahrweb.org/docs/Tokyo%202005.pdf> (set 18.04.2026)

også en tilføjelse, der samtidig råber til himlen, at mange IAHR-kongresser og konferencer, også efter Marburg 1960-erklæringen og Pyes ovenfor nævnte formaninger, faktisk *har* givet plads til noget, der på forskellig vis ligner det Borup forstår som indeholdt i en 'AAR spirit'. En tilføjelse, der derfor kan ses som rettidig grænsedragning og -bevogtning såvel som en slags besværgende bekendelse. Den kamp Borup i 2023 forudser for kommende år, har altså været i gang siden Tokyo 1958 – og indføjelser af nævnte tilføjelse i 2010 satte *ikke* punktum for den.

Det var ved samme IAHR verdenskongres i Toronto, at kognitionsforskningens indtog blev fejret og at værter, med Donald Wiebe i spidsen, gjorde alt for at det akademiske program var (omtrent)²⁹ helt på linje med principperne i Marburg 1960-erklæringen (og tilføjelsen til paragraf 1). Det var desuden ved samme lejlighed, at AAR uden nogen som helst protester fra nogen delegerede blev optaget som medlem på trods af stærk modstand i Brno i 2008.

Jeg havde siden 2005 (sammen med Rosalind Hackett) arbejdet målrettet for optagelse af AAR, motiveret bl.a. af min tilstedeværelse på et møde i Atlanta i 2000, hvor AAR lancerede planer om at blive *det* internationale selskab for religionsstudier. Jeg var rystet, og da jeg senere blev generalsekretær, ville jeg sikre, at IAHR og ikke AAR havde den rolle. Samtidig mente jeg (som omtalt i Jensen 2015, 209 ff.), at de aspekter af AAR ('AAR spirit'), som vakte modvilje, fordi de ikke stemte overens med IAHR's principper, ikke var væsensforskellige fra, hvad man kunne finde i visse andre medlemselskaber, også europæiske. Hvis man, som jeg, ville udbrede de religionsvidenskabelige idealer og tilgange i den ganske verden, måtte man imidlertid ganske enkelt *indledningsvist* gå på kompromis med visse idealer og principper. Ellers kom man ingen vegne, hverken i eller uden for dele af vestlige Europa.

Som jeg nævnte i 2015 (s. 209ff.), skete beslutning om optagelse af adskillige medlemselskaber, før og i min tid, ikke fordi ansøgere på ansøgningstidspunktet i et og alt levede op til IAHR's krav, men fordi håbet var, at de ansøgte om medlemskab, fordi de så ideen med at have et internationalt og mere 'snævert' lærd selskab som IAHR,

²⁹ Verdenskongressens titel 'Religion – A Human Phenomenon' skulle signalere dette, og Wiebe (Wiebe 2011) understreger dette mål i sin kongresrapport (se *IAHR World Congress Toronto 2010*, s. 106; <http://individual.utoronto.ca/yeungsydney/IAHR-2010-Congress-Proceedings-WEB.pdf> (set 18.04.2026)) hvordan man forsøgte at rette op på tidligere tiders (især recente Durban 2000 og Tokyo 2005) 'misere', hvad angår videnskabelige standard. Men Wiebe ((Wiebe 2010) indrømmer samtidig, i "Foreword" til verdenskongressens *Book of Abstract* (s. 1), at også han – som måske tidligere værter og ansvarlige for akademiske program, tilføjer jeg – ikke har været helt konsekvent. Han skriver her, at man/han "'made room' for the presentation of innovative approaches to the study of religion that might appear to run counter to the 'scientific constraints' championed by the IAHR"; http://www.individual.utoronto.ca/yeungsydney/IAHR_Book_of_Abstracts_v6.pdf (last accessed May 13, 2026).

fordi de, når de deltog i IAHR konferencer, var parate til at spille efter IAHR's spille-regler, og fordi deres medlemmer derfor med tiden kunne blive inspireret til at bedrive, støtte og fremme religionsvidenskab i en IAHR 'ånd'.

Borups 'AAR spirit', Durban 2000- og Tokyo-2005 sessioner og præsentationer, samt andre ikke-nævnte, men ikke helt ulige og altså ikke helt 'stuerene' temaer, events og præsentationer (og dertil knyttede diskussioner) har således forfulgt IAHR gennem det meste af dets levetid og var uden tvivl også at finde på verdenskongres-serne i Claremont 1965, Lancaster 1975, Winnipeg 1980, Sydney 1985, og Mexico City 1995. Og, den er dukket op i både europæiske og ikke-europæiske IAHR-sammen-hænge i hele min tid, også efter tilføjelsen til paragraf 1 i 2010. På trods af at IAHR i den periode har forsøgt at stramme yderligere op og fx har gjort overholdelse af prin-cipper i paragraf 1 til et eksplicit krav til værter for IAHR-konferencer (EASR/IAHR inklusive).³⁰

Dette var en reel og ikke kun symbolsk stramning, som, interessant nok, blev ved-taget nogenlunde samtidig med, at IAHR (med forlaget Equinox) i 2013 lancerede en *IAHR Book Series*, der skulle erstatte *NVMEN Book Series*, som i 2008 gled IAHR af hænde. Undertitlen til serien var og er *The Study of Religions in a Global Context*. Serien blev lanceret ikke kun som en erstatning for *NVMEN Book Series*, men som et supple-ment til den mere klassiske religionsvidenskabelige profil, der præger tidsskriftet *NVMEN*. Seriens ambition var at "examine the contemporary influence and relevance of postcolonial and intercultural dynamics, in addition to responses from feminist and intersectional studies". Ikke et ord om afkolonisering i 2013. Men det kom senere og er der fortsat.³¹

³⁰ Se Jensen 2015, 202 ff. for mere udførlige gennemgange af IAHR's løbende ekspansion og samtidige forsøg på at kombinere integration og inklusion af globale medlemskab (og 'Di-versity, Equity og Inclusion' principper) i organisationsstruktur og procedurer med en op-stramning af videnskabelige krav og profil. En balancegang som Satoko Fujiwara i 2019 (Ap-pendix 6 i Wiebe 2021, 300 note 1) og senere omtaler som IAHR's 'two mandates'. Jeg kan (i 2026) tilføje, at IAHR's bestyrelse til tider har forsøgt at få revideret dele af konferencetemaer og ledsagende tekst, men i andre tilfælde alene har diskuteret det internt og ikke gjort videre. Det skal også tilføjes, at jeg selv som mange andre deltagere har nydt folklore, lokalkolorit, venlige mennesker og festlige conference-events i adskillige lande, samtidig med at jeg har noteret og rapporteret, at ikke så få deltagere og oplæg til tider ikke har vist synlige tegn på, at de pågældende har fået en akademisk uddannelse, der kunne lede dem i retning af en forståelse for den form for analytisk-kritisk, historisk og sammenlignede religionsvidenskab, som IAHR og dets medlemmer ellers burde eksemplificere og stimulere. Bl.a. fordi sådan noget som disciplinerede religionsvidenskabelige studier har været ikke-eksisterende, og fordi forskellige former for historie-, kultur-, og religionsstudier har været knyttet til post-koloniale kulturarvs- og 'nation-building'- projekter.

³¹ Set i sammenhæng med diskussioner om IAHR's ekspansion og 'identitet' er introduktionen af serien, som jeg var med til at søsætte, interessant. Den afspejler et ønske fra flere i den daværende bestyrelse om, at IAHR i lyset af globale ekspansion og generelle udviklinger inden for religionsvidenskab (også og måske ikke mindst i Europa!) skulle inkludere tilgange, som ikke tidligere kunne rummes inden for de rammer, som op til da formelt set havde været definerende for IAHR. Serien signalerer en åbning mod nye horisonter, og jeg var ærligt talt ikke ovenud begejstret. Men igen: Jeg tog aktivt del i søsætning af serien, fordi jeg ikke så

Tilbage til konferencerne: Værtsselskaberne for alle de IAHR-konferencer jeg har deltaget i har alle været glade og tilfredse, også med IAHR. Det er lidt vigtigt at få sagt. Selv om 'praksis' ved flere IAHR-konferencer og i flere af de medlemsselskaber, der har haft værtskabet, ikke har været helt på linje med IAHR's linje. Jeg kender ikke til et eneste eksempel på, at hverken IAHR medlemsselskaber eller individuelle IAHR-medlemmer offentligt har fremført formel kritik af IAHR's linje og er fremkommet med ønsker og forslag til en ny, endsige til 'afkolonisering'. Der har desuden kun været udtrykt tilslutning til, hvad IAHR løbende har gjort for at stramme op samtidig med inklusionen af medlemmer fra hele verden i IAHR's ledende demokratiske organer, finansiel støtte til konferencedeltagere fra 'weak-currency countries' og til forskningsprojekter og forskning samme steder. Der har (som sagt) været enkelte klager om postuleret fortsat eurocentrisme og forslag til strukturændring af bestyrelshverv (se note 23), men ingen forslag om, at IAHR skulle gå nye veje og afvige fra den 'corporate identity', som Pye for mange år siden mente eksisterede i forlængelse af Marburg-erklæringen. Jeg har således i min tid udelukkende modtaget konkrete forslag (fra Wiebe m.fl.)³² om opstramning af videnskabelige profil og stærkere opbakning til Marburg 1960-erklæringen.³³

Delfi 2019: Topmøde og kontroverser

Det var derfor *ikke* på baggrund af intern kritik af fx Marburg-erklæringen eller eksplícitte ønsker fra medlemmer om en (mere eller mindre radikal) revision af IAHR, at jeg

nogen vej udenom, og fordi jeg således også fik en lille smule at skulle have sagt. I 2013 rummede karakteristikkene af seriens 'scope' ikke et ord om 'afkolonisering'. Men, som man kan se af aktuelle præsentation af serien: <https://www.equinoxpub.com/projects/srgc-home> (set 12.05.2026), står ordet der nu. Hvornår, helt præcist, det blev indsat og af hvem, ved jeg ikke. Det er kommet til, efter at jeg blev præsident i 2015 og ikke længere var i den ledende redaktion. Var jeg blevet spurgt, havde jeg nok erklæret mig indforstået med, at også serien skulle være rede til at give 'taletid' til afkoloniserings fortalere og kritiske analyser deraf. Helt som også Borup gør det og anbefaler, at 'man' gør det. Spørgsmålet, som jeg lader stå ubesvaret, er hvorvidt IAHR og de, der nu har ansvaret for denne serie, også ønskede/ønskede at promovere de aspekter af afkoloniseringsprojektet, som fx Borup (og jeg med ham) ikke er villig til at inkludere i IAHR's og den internationale religionsvidenskabelige diskurs.

³² Se Wiebe 2021 med gengivelse (s. 261-276) af 'Recommendations of the IASR Consultation on The Future of the International Association for the History of Religions', oprindeligt fra 2012. Se også forslaget til navneændring fra Donald Wiebe og Luther H. Martin i *IAHR Bulletin Erfurt Congress Edition 40, August 2015*, 103-106; <https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR-XXI-ERFURT-CONGRESS-BULLETIN-40-AUG-2015.pdf> (set 12.05.2026).

³³ Det nærmeste jeg kommer til at have 'modtaget' noget der ligner et ønske om at gen- eller omtænke IAHR's 'profil' var i en uformel snak med en god ven og kollega fra Sydkorea, Chae Young Kim. Jeg mener, at noget af det han sagde i samtalen, er kommet til udtryk i Kim 2019, selv om artiklen ikke nævner IAHR. Noget af det han skriver, minder i øvrigt om det, der kommer til udtryk i Fujiwara 2026 (se senere). Chae Young Kim har været præsident for sydkoreanske medlemsselskab og deltaget i IAHR (og AAR) aktiviteter i mange år. Han stillede op til bestyrelsen i 2015 uden at blive valgt ind.

i 2018 fik bestyrelsens fulde opbakning til mit forslag om, at IAHR skulle holde et 'topmøde', hvor bestyrelsen forud for et normalt bestyrelsesmøde sammen med særligt inviterede (IAHR tidligere præsidenter, generalsekretærer, 'congress directors', m.fl.) gjorde status: hvorvidt har IAHR og dets lederskab taget (godt nok) vare på Marburg 1960-principperne i takt med den globale ekspansion? Kunne vi have gjort det anderledes og bedre? Kan vi gøre det bedre? Er bestyrelse og medlemmer fortsat lige så dedikerede de former for religionsvidenskab, som vi med henvisning til bl.a. Marburg-erklæringen gang på gang har bedyret vi var og er?

Nej, årsagen var, at jeg – måske efter lidt turbulente år i bestyrelsen (bl.a. var den i Erfurt valgte generalsekretær, Afe Adogame, den første 'out-of-Europe- generalsekretær i IAHR's historie udtrådt af bestyrelsen i 2017) og efter at have funderet mere over, at IAHR's konferencer ikke alle afspejlede den store forståelse for IAHR's videnskabelige idealer og principper - ganske enkelt mente, at det var på tide at gøre status, herunder at 'teste' lederskabets (og senere medlemmers) *reelle* vilje til at fastholde og styrke IAHR's hidtidige videnskabelige profil.

Jeg håbede naturligvis, at mødet, der blev holdt i Delfi i 2019, ledte til en fuldtonet fornyet opbakning til Marburg 1960-erklæring og tilknyttede 'corporate identity' samt til udtalt enighed om, hvorvidt hidtil åbne og pragmatiske linje (i forhold til optagelse af medlemmer og til fagligt forsvarlige, men også farverige konferencer) skulle fortsætte eller justeres. Måske kunne man gå anderledes forsigtigt til værks i forbindelse med ekspansion og stramme yderligere op, hvad angik akademiske program? Måske det var på tide at gøre IAHR til et mere eksklusivt end 'inklusivt' lærd selskab? Måske skulle man ikke optage selskaber, der måtte vurderes ikke at have en tilstrækkelig solid religionsvidenskabelig basis på ansøgningstidspunktet?

I invitationen til mødet og i et senere forberedende dokument ('Main Themes and Readings'), underskrevet på vegne af bestyrelsen af undertegnede som præsident, fungerende generalsekretær Satoko Fujiwara og kasserer Philippe Bornet, blev det understreget, at mødet blev indkaldt af en bestyrelse, der samlet fastholdt, at Marburg-erklæringen var fundament og pejlemærke for IAHR og vores virke for IAHR.

Hermed, havde jeg, mente jeg, allerede før mødet fået et for mig første positivt og meget vigtigt resultat af mødet i hus: den eksisterende bestyrelse 2015-2020 bakkede fuldt ud op bag Marburg-erklæringen!

Desværre kørte selve mødet af sporet. En indledende konfrontation mellem Donald Wiebe og Ann Taves samt en alt for lang og ligeledes konfrontatorisk diskussion om mulig ændring af navn tog stort set al tiden og gjorde det umuligt at nå til konstruktive og mere konkrete forslag til svar på de nævnte spørgsmål.

Her følger et kort resumé, baseret på tidligere publicerede referater,³⁴ men set med mine øjne og erindret af mig – og med særligt sigte på Borups spørgsmål vedrørende IAHR, afkolonisering og 'AAR spirit':

³⁴ Antallet referencer, inkl. gengivelse af kildetekster, i form af invitation og materialer til mødet i Delfi, samt et internt (kun adgang for IAHR-medlemmer) 'dossier' er *legio*. Wiebe 2021 har samlet en god del af det for mødet og hans diskussion af mødet mest relevante. For beslutninger taget i bestyrelsen vedr. navneændring og indsættelse af 'scientific' i paragraf 1, se

De særligt inviterede (men desværre også bestyrelsen) var blevet inviteret til forud for mødet at levere skriftlige 'position papers'. Donald Wiebe havde indleveret to sådanne: et om globaliseringen/ekspansionen af IAHR som ensbetydende med IAHR's afvikling, et andet med et fornyet forslag om ændring af navn til *International Association for the History and Scientific Studies of Religion* (IAHSSR). Ann Taves (dengang Deputy Secretary General) indleverede også et skriftligt indlæg, der plæderede for, at IAHR skulle skifte fokus fra 'religion' til 'worldviews' (og såkaldte 'store spørgsmål'), bl.a. for at problemer med definition af religion og inkludering af ikke-religiøse 'worldviews' kunne løses og opnås, og for at både evolutionære såvel som humanistisk-eksistentielle perspektiver kunne inddrages.

Taves' skriftlige indlæg forholdt sig ikke direkte til Wiebes, men da Wiebes mundtlige indlæg var meget direkte kritisk over for Taves' skriftlige, udfærdigede Taves på stedet et mundtligt modsvar, der – idet hun anerkendte, at invitationens og min åbningstale forholdt sig til et "generic summary" af Marburg-erklæringen - forholdt sig (analytisk-) kritisk til delasppekter af den.³⁵

Indledningsvist besvarede Taves spørgsmålet om, hvorvidt 'vi' kunne slutte op bag Marburg-erklæringen, med et klart 'nej', i hvert fald ikke i dens fulde ordlyd og ikke dens fulde og hele metodologiske og videnskabsteoretiske position. Taves plæderede for, at 'det videnskabelige studium af religion' kunne forstås på mere end en måde, at diskussioner om værdier ('values') skulle kunne rummes på universitetet (og i religionsvidenskabelige sammenhænge også), og at samme skulle gælde diskussioner af 'applied science'.

Dette sammen med Taves' skriftlige indlæg blev, som det fremgår af Wiebes kritik i diverse publikationer, set som et frontalangreb på Werblowsky og Marburg-erklæringen, og dermed på IAHR's fundament og identitet. Wiebe så samtidig Taves' skriftlige indlæg som et indlæg bestyrelsen havde bedt hende levere (se Fujiwara og Jensen 2020 for afvisning heraf), et indlæg, der – ligesom Taves' mundtlige - tegnede bestyrelsens *reelle* holdning snarere end invitationens ord om, at bestyrelsen som helhed bakkede op om Marburg-erklæringen. Wiebe anså, som det fremgår af hans publikationer, dette for bekræftet af det faktum, at ingen fra bestyrelsen, ej heller præsident Tim Jensen, stod op og protesterede mod Taves' mundtlige indlæg, selv om det som sagt, efter Wiebes mening, undsagde invitationens eksplicitte opbakning til Marburg 1960-erklæringen.³⁶

IAHR e-Bulletin Supplement, November 2019, 6-8; https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_Nov_2019.pdf (set 13.05.2026); Se for senere bestyrelses beslutning om ikke at foreslå disse ændringer *IAHR e-Bulletin Supplement, November 2023*, 25-26; https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_Nov_2023.pdf (set 13.05.2026), der også rummer henvisninger til, respektivt, Wiebes (2020) *MTSR 'rapport'* fra Delphi og Fujiwara & Jensens (2020) *MTSR* respons. Se herudover referencerne til Wiebes mange andre artikler om Delfi og IAHR samt andre svar fra Fujiwara og Jensen.

³⁵ Se Wiebe 2021 for indlæg fra ham selv og fra Ann Taves.

³⁶ Jeg finder det på sin plads at bemærke, at jeg faktisk havde meddelt bestyrelsen ved generalsekretæren, at jeg fandt det upassende, at en fra bestyrelsen (in casu Deputy Secretary General Taves) indsendte et position paper. Bestyrelsen havde inviteret gæster for at lytte til dem,

Wiebe blev bestyret i denne tolkning af to andre grunde også: Den ene var, at generalsekretær Fujiwara sammen med et par andre medlemmer af bestyrelsen, herunder Taves, havde udfærdiget nogle såkaldte 'scenarier' (se Wiebe 2021, 299-330, med gengivelse af de tre scenarier ss. 308-329) for fremtidens IAHR, og fordi disse, som Wiebe forstod det, kom til mødedeltageres kendskab sent og på en måde, der antydede, at et af dem (Scenarie C) var bestyrelsens bud på et fremtidigt mere *inkluderende* IAHR. Et IAHR, der havde lagt Marburg-erklæringen og en mere *eksklusiv* profil bag sig og i stedet for enhver pris (på bekostning af dens videnskabelige 'mandat') ville ekspandere, være relevant for flere og flere medlemmer fra alverden, bl.a. fordi IAHR så også ville blive anderledes 'socialt relevant' og dermed også konkurrencedygtig set i forhold til andre selskaber (fx AAR, EuARE).³⁷

If. Scenarie C (Wiebe 2021, 322-329) skulle fremtidig kongressers akademiske program inkludere 'contextually-relevant approaches' [IAHR skal få bedre kendskab til lokale akademiske kontekster og de forskningsprojekter, der er knyttet dertil], samt "high quality theological, normative, and applied papers in sessions so designated [men ikke i 'tracks' dedikerede til "'historical/scientific/critical theory']". Et gennemgående træk skulle være refleksioner (og det at kvalificere forskere til sådanne) over forskellige 'research questions and methods', hvilket også skulle støtte et historisk og videnskabeligt religionsstudium.

De hidtidige krav til præsentationer på kongresser skulle gælde også fx teologiske præsentationer. IAHR skulle fortsat skelne mellem, på den ene side, det akademiske studium af religion som en antropologisk disciplin, der studerer religion som aspekt af menneskelig kultur, og, på den anden side, teologiske, soteriologiske og aktivistiske tilgange til religion. Men IAHR's konferencer og medlemsskare skulle ikke begrænses

for så senere at kunne tage stilling til diverse spørgsmål. Min tavshed på mødet skyldtes tre forhold: Taves ikke-annoncerede mundtlige præsentation kom helt bag på mig. Jeg havde netop ved åbningen af mødet gentaget bestyrelsens fulde støtte til Marburg 1960-erklæringen, men dertil kom, at jeg ganske enkelt var 'overrumplet'. I min egenskab af præsident, men også mødeleder, fandt jeg det desuden upassende at rejse mig og fra begyndelsen af et flerdages møde rejse mig og sige fra over for Deputy Secretary General Taves, eftersom det kunne ses som et tegn på alvorlige uenigheder eller stridigheder i bestyrelsen. Sidst, men ikke mindst: Jeg hørte ikke Taves' præsentation som et helt så direkte frontalangreb på bestyrelsens erklærede støtte til Marburg-erklæringen, som Wiebe gjorde. Jeg så det som hendes forsøg på at forholde sig analytisk-kritisk også til dette historiske stykke tekst, og selv om det kom overrumpende i forhold til invitationens ordlyd, så er det jo ikke ualmindeligt, at en bestyrelse kan enes om at erklære fælles opbakning til noget, uden at det betyder total enighed om alle aspekter af en sag.

³⁷ Som det fremgår af Wiebe 2021, 300, note 1 (en gengivelse af generalsekretær Fujiwaras planlagte skrivelse til IAHR's International Committee, der efter planen skulle mødes i Otago i 2020 og tage stilling til anbefalinger udsprunget af Delfi mødet), var jeg ikke involveret i udfærdigelsen af disse scenarier. Jeg havde fra begyndelsen været imod dem. Af mange grunde, men bl.a. fordi jeg ikke mente, at de inviterede gæster behøvede at blive taget i hånden for at drøfte mødets emne, og fordi jeg – jævnfør hvad jeg sagde vedrørende det upassende i at en fra bestyrelsen afleverede 'position paper' – ikke mente bestyrelsen skulle udlægge spor for den vej drøftelser kunne/skulle gå.

til den antropologiske tilgang, og Marburg-erklæringen skulle således ses som et bud blandt flere på måder at studere religion på. Også i IAHR-regi.

Den anden grund havde med diskussion om et muligt nyt navn at gøre, en diskussion, der sammen med den udtalte konfrontation mellem Wiebe og Taves kom til at overskygge alt andet på mødet. Wiebes indsendte forslag til nyt navn vandt ikke genklang blandt deltagere i det forberedende møde, hvor en afsluttende hemmelig afstemning viste, at et klart flertal nok var for en navneændring men ikke til det af Wiebe foreslåede navn men *til International Association for the Study of Religion/s* (IASR) - if. Wiebe et navn, der signalerer et totalt, altomfavnende IAHR, et navn, der som Wiebe så/ser det, ligger i perfekt forlængelse af ovennævnte intentioner i Scenarie C.

Tilsammen betød alt dette, at Wiebe mente, at den samlede bestyrelse havde haft en skjult dagsorden: at bruge mødet som første skridt på vej til at gøre IAHR til en slags globalt AAR, en slags Ninian Smart'sk *World Academy of Religion*.³⁸

Wiebe blev ikke formildet af, at et stort flertal af mødedeltagere, de særligt inviterede og bestyrelsen, gav udtryk for at de ikke støttede Scenarie C, men derimod Scenarie A eller B, der begge så et fremtidigt IAHR i direkte forlængelse af nuværende, eller (Scenarie B) udtrykte ønske om yderligere skærpelse af videnskabelige profil, altså et IAHR, der var mere 'eksklusivt' end eksisterende.

Wiebe frasagde sig, i protest mod hvad han mente bestyrelsen 'havde gang i' i Delfi, det IAHR Honorary Life Membership, som han i 2015 var blev æret med. Siden da har han, som de mange 'anklageskrifter' og kritiske analyser af mødet i Delfi med al tydelighed viser, været 110% overbevist om, at IAHR's bestyrelse, den i Delfi siddende og også den, der valgtes for perioden 2020-2025, har været parat til at føre IAHR væk fra Marburg 1960 og frem mod nævnte 'globale AAR' og/eller et ekstra-videnskabeligt *World Academy of Religion*, "open to scholars from whatever background" (Smart citat i Wiebe 2021, 6), på en og samme tid en forlængelse af og et alternativ til IAHR.

Wiebe er altså fast overbevist om, at globaliseringen (den globale ekspansion) af IAHR siden 1960, på trods af alle erklæringer om det modsatte, er sket på bekostning

³⁸ Det er naturligvis muligt (og sandsynligt, jf. sagte om Taves indlæg og hendes, Fujiwaras og andres udfærdigelse af og mulige støtte til et Scenarie C som et reelt og ikke blot forestillet alternativ til A og B), at enkelte medlemmer af bestyrelsen havde ønsker om, at drøftelser i den udvidede kreds med særligt inviterede og også senere drøftelser og beslutninger i bestyrelse skulle føre til ændringer, som kun vanskeligt kunne ses som værende på linje med Marburg 1960-erklæringen og dermed også den af undertegnede og bestyrelsen erklærede vilje til at fortsætte den linje – og måske styrke den. Men sådan noget sker i politik (også IAHR-politik), og det er kun naturligt. Så længe sådanne ønsker og agendaer underordnes ansvaret for valgte bestyrelsesmedlemmer til at lede IAHR i henhold til gældende vedtægter og ikke i henhold til ønsker om ændrede vedtægter. Men sådanne enkeltmedlemmers mulige ønsker eller håb for et senere og andet udkomme af Delfi-mødet er/var ikke ensbetydende med at en *samlet* bestyrelse –og i så fald bag min ryg – havde lagt en sådan hemmelig plan. Og, hvis der var en sådan også for mig hemmelig plan fejlede den, eftersom en enig bestyrelse besluttede noget andet. Det kan tilføjes, at det var undertegnede, med de synspunkter på IAHR som jeg ikke nogensinde havde lagt skjul på, der senere blev nomineret og også valgt til præsident for 2020-2025, uden modkandidater.

af, hvad han ser som IAHR's primære forpligtelse, nemlig at fremme og vogte en religionsvidenskab på linje med Marburg 1960-principperne. Globaliseringen af IAHR har været og er, som Wiebe ser det, og som titlen på en af ham inspireret session i Kraków 2025 havde det, en 'trojansk hest'. Det skal bemærkes, at Wiebe i henseende til vigtigheden af, at IAHR værner om sit videnskabelige 'mandat' og dermed fortsatte 'bekendelse' til Marburg-erklæringen, har været ekstraordinær stålsat: i 1988, hvor Pye og IAHR i Marburg lancerede en mere strategisk global ekspansion og mange primært funderede over de forskellige lokale religiøst-kulturelle betingelser for kommende medlemselskaber, så insisterede Wiebe på, at den helt afgørende betingelse for en global ekspansion primært var 'demarcation', dvs. at IAHR klokkeklart afgrænsede sig fra enhver mere eller mindre religiøs tilgang til religion og studiet deraf, og Wiebe gav udtryk for, at sådanne religiøse tilgange og 'red-verden' religionsstudier ville dukke op gang efter anden (Wiebe 1989).

Men, som fremført gang efter anden, som modsvar om ikke til Wiebe 1989 så til Wiebes fra 2019 og fremover fremførte anklager om, at bestyrelsen havde skjult dagsorden, så taler fakta et lidt andet sprog. Da det udvidede bestyrelsesmøde i Delfi var slut, mødtes bestyrelsen for at træffe beslutninger (det udvidede bestyrelsesmøde var udelukkende en konsultativ/rådgivende forsamling), som eventuelt kunne forelægges den egentligt besluttende myndighed i IAHR, nemlig International Committee (og i visse tilfælde General Assembly).

Bestyrelsen (se *IAHR e-Bulletin Supplement, November 2019, 6-8*) erklærede igen fuld støtte til Marburg 1960-erklæringen og til fortsatte forsøg på at skærpe den videnskabelige profil, bl.a. gennem nye forslag til mere indflydelse på IAHR konference-temaer og akademiske program. Bestyrelsen understregede, at dens forslag til en navneændring fra IAHR til IASR skulle afspejle det forhold, at flere og flere medlemselskaber bar navnet 'study of religion/s', og at navneforslaget skulle ses sammen med et (senere tilføjet) forslag om en tilføjelse til paragraf 1, hvor 'academic study' erstattedes af 'scientific study' med et 'Religionswissenschaft' i en efterfølgende parentes med henblik på at signalere, at 'videnskab' her rummede også humanvidenskaber og for at signalere kontinuitet til Marburg 1960-erklæringens 'Religionswissenschaft'.³⁹

Selv om både det udvidede mødes afstemninger og de senere faktiske beslutninger på bestyrelsesmødet således bakkede op om Marburg-erklæringen og tilmed lagde op til yderligere skærpelse af videnskabelige profil, helt som jeg havde håbet på, blev det om ikke krystalklart så dog klart, at der også var medlemmer af bestyrelsen, som nærede ønsker om, at IAHR gik i en anden og ny retning, nemlig den, der blev ridset op i Scenarie C.

³⁹ At bestyrelsen som sagt ledsagede forslaget om navnet med henvisning til at 'study of religions' var blevet det mest almindelige blandt medlemselskaber, og at forslag om navneændring blev ledsaget af forslag om at indsætte et 'scientific' ('Religionswissenschaft') i vedtægters paragraf 1 gjorde heller ikke Wiebe mere forsonlig. Wiebe har ikke på noget tidspunkt accepteret, hvad jeg anser for overbevisende argumenter imod hans anklage om en 'skjult dagsorden'.

Men sådan er det. Det er som sagt vilkårene. Hvis der en dag er et flertal i bestyrelse – på trods af at et bestyrelsesmedlem må forventes at respektere gældende vedtægter, og på trods af at et bestyrelsesmedlem ikke må repræsentere et medlemsselskab, selv om han/hun skal 'repræsentere' diverse regioner og lande med medlemsselskaber – og i International Committee for en ændret kurs og ændring af vedtægter (som så også en generalforsamling stemmer igennem), så er det det. Det er det forbandede ved et demokrati. Men det er jo samtidig tilladt at kæmpe ikke kun *for*, men også *imod* at noget sådant sker.

IAHR (og min og den annoncerede agenda for mødet) blev ikke 'kuppet' i Delfi, og IAHR faldt ikke fra nogen tinder heller, sådan som Wiebe har skrevet (samtidig med at han mener IAHR er faldet og faldet lige siden 1960) med henvisning til hvad han mener der skete på topmødet i Delfi højt oppe under Parnassos-bjergets tindinger.

Dette faktum bekræftes ikke blot af de officielle svar til Wiebe (som jeg - og senere generalsekretær Fujiwara og jeg - har skrevet), men altså også af beslutninger truffet af bestyrelsen i 2019 i Delfi. Og, kan det tilføjes, af beslutninger truffet også af næstfølgende 2020-2025 bestyrelse. Intet, heller efter 2019, er *besluttet* om at føre IAHR i anden retning. En beslutning i 2020-2025 bestyrelsen om *ikke* at føre forslag (fra Delfi) om navneændring og indsættelse af 'scientific' ('Religionswissenschaft') videre til beslutning i International Committee i 2025, kan ikke tolkes i den retning.⁴⁰

Desværre synes Wiebes gentagne og bombastiske anklager at have skygget for dette vigtige faktum, vigtigt også med henblik på en besvarelse af Borups spørgsmål om IAHR's fremtidige forhold til 'AAR spirit'. Både i 2019 og senere har bestyrelsen udtrykt opbakning til Marburg 1960-principperne og til at IAHR skal fortsætte globale ekspansion og også fortsætte med at forsøge at gøre det *uden* at sætte Marburg-principperne over styr. Ikke en nem øvelse, indrømmet, men måske den eneste mulige, hvis målet er at få flere og flere til at praktisere religionsvidenskab på måder, der er på linje med IAHR's principper og 'identitet'.

Tokyo 2023 og spørgsmålet om IAHR's fremtid

Hermed er jeg nået frem til 2023 og dermed det år, hvor Borup stiller spørgsmålet om IAHR's fremtid set i forhold til 'AAR-spirit' og afkoloniseringsdagsordener. Et spørgsmål han stiller bl.a. i lyset af annonceringen af en IAHR Special Conference i Tokyo i december 2023 og eventuelle afkoloniseringsdiskussioner på verdenskongressen i Kraków i 2025.

Det første jeg vil sige på baggrund af beretningen ovenfor om Delfi 2019 er, at jeg forstår, hvorfor Donald Wiebe i en artikel fra 2023 kan se konferencen i Tokyo som en udløber af de bestræbelser (på en afmontering af IAHR's hidtidige Marburg 1960-relaterede 'corporate identity' og basale videnskabelige principper), som han mente

⁴⁰ Vedr. beslutning truffet af bestyrelsen 2020-2025 om ikke at foreslå navneændring med medfølgende indsættelse af 'scientific' i paragraf 1, se IAHR e-Bulletin Supplement, November 2023,25-26; https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_Nov_2023.pdf (set 18.04.2026).

Delfi- mødet afslørede – og som han desuden ser som intimt forbundet med IAHR's globale ekspansion.

Det 'call' til Tokyo-konferencen som Borup (s. 57) gengiver, er entydigt: Konferencen skal tjene til at belyse, dels hvorvidt IAHR's videnskabelige principper og praksis er i overensstemmelse med up-to-date videnskabsteoretisk (vel-)funderede diskussioner om karakteristika ved hhv. 'science' og 'scientific', dels hvorvidt IAHR bør skifte kurs set i lyset af svar på det spørgsmål og selskabets globale udbredelse og dermed også forskellige (især ikke-europæiske) kulturelt-religiøse, politiske og økonomiske kontekster og lokalt bestemte ('indigenous') epistemologier.

Bør IAHR, i lyset af at det (måske) kan hævdes, at medlemselskaber rummer en mangfoldighed af 'sciences of religion', også byde en sådan mangfoldighed af 'sciences' velkommen? En mangfoldighed, der i princippet svarer til alverdens forskellige (og *erklæret* forskellige fordi lokalt forankrede) 'indigenous' og ofte religiøst-teologisk forankrede epistemologier og vidensregimer? Epistemologier og vidensregimer, der trods (erklærede) forskelligheder har adskilligt tilfælles, herunder adskilligt der ikke kan forenes med de metodologiske principper, der ligger til grund for IAHR's afgørende paragraf 1.

Eftersom konferencens overordnede tema samtidig rejste (som så ofte før i IAHR's historie) spørgsmålet om religionsvidenskabens og -forskerens og IAHR's 'sociale relevans', var det som sagt forståeligt, hvis Wiebe, og måske andre også, så konferencens *erklærede* dagsorden i forlængelse af, hvad Wiebe så som Delphi-mødets *skjulte* dagsorden.

At mødets vært og initiativtager var IAHR's valgte generalsekretær, Satoko Fujiwara, som havde udtrykt sig positivt om føromtalt Scenarie C og var præsident for det japanske værtselskab for religionsstudier (JARS) (som i lighed med AAR traditionelt har været og stadig er et anderledes 'big tent' end IAHR hidtil har været) kunne næppe andet end bestyrke en på forhånd mistænksom Wiebe i dennes mistanke: konferencen var ment som endnu et forsøg på, i forlængelse af Delfi 2019, at sætte spørgsmålstegn ved IAHR's hidtidige 'corporate identity'.⁴¹

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at jeg fra starten også så med nogen skepsis og mistro på den planlagte conference og dens tematik. I modsætning til Wiebe så og ser jeg dog ikke noget alternativ til at 'tage tyren ved hornene'. Jeg er som antydnet her helt på linje med Borup: Hvad end man måtte mene om fx afkoloniseringsrelevante temaer og agendaer – analysere og diskutere dem må man. Ikke mindst fordi alt andet ville være videnskabsetisk forkert – og udemokratisk desuden.

Det var derfor også det, jeg sagde i min velkomsttale i Tokyo 2023 (såvel som i min åbningstale i Kraków 2025) (Jensen 2024b; 2026a). Med henvisning til bl.a. samme budskab fra de to første redaktører af *MTSR* (Baranowsky & Morgan 1989) samt til Armin W. Geertz, der som nyslået IAHR-generalsekretær i Mexico 1995 gav udtryk for, at IAHR's internationalisering var ensbetydende med, at IAHR måtte engagere sig i en "self-critical process concerning the theoretical object of the study of religion

⁴¹ Wiebe (2023a) så også andre og flere tegn på, at Tokyo 2023 konferencen havde sådanne mere eller mindre eksplicitte mål.

and how to approach it" (se *IAHR World Congress Mexico City 1995*, 154).

Aspekter af konferencen i Tokyo 2023 og nogle indlæg kunne og kan, under alle omstændigheder, ses som indikation på, at der blandt medlemmer af IAHR, også medlemmer af 2020-2025 bestyrelsen, har været fortalere for, at IAHR ikke bare lytter til, analyserer og diskuterer, men også *adopterer* tilgange til studiet af religion, også i IAHR fora, der svarer til eller er identiske med visse dele af afkoloniseringsagendaer.⁴²

Mest tydeligt er det, at konferencens initiativtager og vært, altså IAHR's daværende generalsekretær og nu dets præsident, kan ses som fortaler for, at IAHR's videnskabelige profil – set i forhold til Marburg 1960-erklæringen – ikke blot opdateres men også ændres, så den bliver mere inkluderende, som skitseret i nævnte Scenario C.

Om ikke mundtligt på Tokyo konferencen, så er Fujiwara klar i spytet i trykte velkomst og introduktion. Hun omtaler min konstante opbakning til Marburg 1960-erklæringen, om ikke til hvert et komma i teksten, så dog til hvad hun kalder dens 'ethos' (det Taves, se ovenfor, omtalte som et "generic summary"), og hun erklærer derefter åbent, at hun indtager et andet standpunkt, og at der i bestyrelsen (altså i 2020-2025 bestyrelsen) er medlemmer, der mener som hun: "IAHR has been repeating *isolated* arguments of the nature of science" (Fujiwara 2024,17). Den i 2010 tilføjede sætning "The IAHR is not a forum for confessional, apologetical or any similar concerns" anser hun (trods al hidtidig opbakning, også fra Fujiwara, til den og dens stipulerede betydning for IAHR's 'identitet' og praksis) for problematisk og paradoks, fordi IAHR således definerer sin identitet (med krav om videnskabelig objektivitet og neutralitet) i opposition eller kontrast til religiøse og teologiske begreber.

Henvisninger til Marburg 1960-erklæringen er, if. Fujiwara, ikke længere tilstrækkeligt. Spørgsmålet om IAHR's identitet bør tages op til fornyet overvejelse i lyset af IAHR's globale ekspansion, i lyset af konkurrerende selskaber, i lyset af nyere relevante refleksioner, inkl. dem knyttet til afkoloniseringsprojektet, og i lyset af opdaterede synspunkter fra videnskabsteoretiske eksperter (jf. Fujiwaras invitation til Nancy Cartwright som omtales som 'an expert among experts').⁴³

Efter en længere og yderligere begrundelse for afholdelse af konferencen med dens valgte tematik (og for information formidlet til Cartwright om samme), skriver Fujiwara, at

IAHR is currently grappling with a dichotomy within its members. One group emphasizes scientific objectivity in the study of religion, often excluding approaches with religious or political inclinations. The other seeks to make religious studies more socially relevant, addressing direct societal or spiritual issues. This divide raises questions about the IAHR's future direction, particularly its stance on science and its role in a diverse,

⁴² Ud over skriftlige bidrag fra Fujiwara (2025) gælder dette visse indlæg i rundbordssamtale gengivet skriftligt i *Religious Studies in Japan, Vol. 7, Supplementary Issue (2024). Proceedings of the IAHR 2023 Special Conference, Tokyo*, 43-68; <https://jpars.org/data/files/religious-studies/RSJ-vol7Suppl-book.pdf> (set 18.04.2026).

⁴³ Cartwrights keynote er gengivet i *Religious Studies in Japan, Vol. 7, Supplementary Issue (2024). Proceedings of the IAHR 2023 Special Conference, Tokyo*, 21-42, inkl. responsa fra Jeppe Sinding Jensen og Kevin Schilbrack; <https://jpars.org/data/files/religious-studies/RSJ-vol7Suppl-book.pdf> (set 18.04.2026)

global context. (Fujiwara 2024, 19)

I en til ovenstående refleksioner tæt knyttet senere artikel, "How not to turn diversity into division: arguments from a standpoint between Europe and the Global South" (Fujiwara 2026, under udgivelse i Cheddy *et al* 2026) fremlægger Fujiwara så på langt mere detaljeret vis end i nævnte velkomst og introduktion til Tokyo 2023 konferencen sine visioner for fremtidens IAHR. Det er en artikel, som Fujiwara selv har anset for at rumme så kontroversielle tanker (set i forhold til den hidtidige og erklærede konsensus om en 'corporate identity' forbundet med Marburg 1960-erklæringen), at hun tog det helt usædvanlige skridt (mig bekendt ikke set før og ikke en mulighed givet andre kandidater) at 'linke' til denne artikel i sit 'statement of candidacy'. Hun mente, at hun skyldte IAHR's medlemmer at tone rent flag forud for, at hun skulle vælges som ny præsident.⁴⁴

IAHR skal, if. Fujiwara, lægge en kurs som tidligere udstukket i Delfi 2019 i førnævnte Scenarie C, som jeg nu for første gang i klartekst får at vide, at hun (og Taves) ikke bare var medforfattere til, men også støttede – i modsætning, som sagt, til flertallet af deltagere i det udvidede møde. Det scenarie C og den kurs, som Wiebe har hævdet (fortsat fejlagtigt), at den samlede bestyrelse støttede og ønskede at bruge mødet til at fremme med henblik på, i Wiebe's terminologi, at gøre IAHR til det føromtalte Smart'ske *World Academy of Religion*, eller et globalt AAR.

Udover at lægge Scenarie C frem og ekspliciterer det argumenterer Fujiwara i artiklen for, at et mere inkluderende IAHR ikke kun vil bidrage til at forhindre konflikter mellem forskellige 'fløje' i IAHR, men også til et mere videnskabeligt IAHR:

[...] an academic association, especially in the humanities and social sciences, should embrace diverse opinions and positions as much as possible, including different views on the nature of "science." This is because the most important feature of science, often described with contested terms such as "objectivity" or "neutrality," is self-reflexivity, which requires exposure to different views. In short, the IAHR would become more "scientific" or "academic" if it consciously and strategically adopts an inclusivist approach. (Fujiwara 2026, s. 1 i foreløbige paginering).

⁴⁴ Se hendes valgudtalelse, med link til artikel under udgivelse, i *IAHR Bulletin 42, Kraków Congress Edition, August 2025*, 116-117; <https://www.iahrweb.org/bulletins/Bulletin%2042%20Krakow%20Congress%20Edition.pdf> (set 12.05.2026)

Det skal tilføjes, at Fujiwara på et tidligt tidspunkt, efter at have accepteret – ikke uden tøven – nominering til præsidentposten, konsulterede mig om, hvorvidt hun skulle indsætte sådant link for at spille med åbne kort forud for et muligt valg. Jeg fik samtidig mulighed for at se, hvad hun havde skrevet i et første udkast. Jeg forstod og respekterede fuldt ud hendes ønske om at 'bekende kulør', men frarådede hende ikke desto mindre at benytte sin særlige position til at gøre noget så utraditionelt som at indsætte link til en artikel i valgudtalelsen. Det kan også tilføjes, at Fujiwara blev valgt 'unopposed', altså uden en modkandidat og uden afstemning. Ingen, hverken ved mødet i International Committee, hvor valget afgøres, eller ved efterfølgende generalforsamling i Kraków, stillede spørgsmål til hendes kandidatur og valg. Jeg selv har støttet hendes kandidatur uforbeholdent fra først til sidst, trods klare uenighed om den fremtidige kurs for IAHR.

Fujiwara – med empiri fra eget og andre japanske forskeres forskellige roller i recente japanske offentlige debatter om ('god' og 'dårlig') religion – plæderer for, at religionsforskningens og -forskerens rolle i offentlige debatter er at levere kvalificerede og kvalificerende, analytisk-kritiske problematiseringer af den offentlige diskurs og altså *ikke* (politiserende) svar på normative spørgsmål. Mens dette ikke er helt uligt det, som jeg har skrevet om mulige offentlige roller for religionsforskere,⁴⁵ så var (er) hun, som hun selv bemærker det, altså ikke helt på linje med nu afgåede præsident Jensen, hvad angår IAHR's videnskabelige linje. Fujiwaras ønsker om en mere inkluderende profil og policy for optagelse af nye medlemmer står i direkte modsætning til mine nuværende ønsker om en mere eksklusiv og restriktiv profil og policy.

For at vende tilbage til Tokyo konferencen 2023 (og dermed til Fujiwaras skriftlige velkomst samt til Borups spørgsmål), finder jeg det vigtigt at notere, at hverken hovedtaler Nancy Cartwright, uanset hvad Fujiwara måtte have forventet, eller de to specielt inviterede respondenter, Jeppe Sinding Jensen og Kevin Schilbrack, efter min bedste vurdering på nogen måde kan siges at have fremlagt et videnskabssyn, som peger i retning af, at IAHR – hverken set fra et punkt udenfor eller inden for religionsvidenskaben og IAHR – har nogen som helst god (videnskabsteoretisk) grund til overtage tidligere nævnte afkoloniseringsprincipper, inklusive lokale/'indigenous', epistemologiske og metodologisk-ontologiske principper.⁴⁶

Af endnu større betydning for et tentativt svar på Borups spørgsmål om IAHR's videre 'skæbne' er det dog måske (Taves er ikke længere i bestyrelsen og hverken Sinding Jensen eller Schilbrack har poster i IAHR's lederskab), at den i 2025 nyvalgte generalsekretær for IAHR, Andrea Rota, i sit indlæg på konferencen i Tokyo 2023 (den gang IAHR kasserer) – efter at have redegjort for positioner og diskussioner (især Bleekers og Werblowskys), der førte frem til Marburg 1960-erklæringen og efter en saglig og nuanceret analyse af diverse afkoloniseringsfortalere – som nævnt konkluderer (helt på linje med Borup og undertegnede), at afkoloniseringsprojektet på afgørende punkter ikke er foreneligt med en akademisk religionsvidenskabelig linje som den IAHR hidtil har fulgt. Det ville bryde afgørende med de principper om aksiologisk neutralitet, metodologisk naturalisme, og suspension af sandhedspræntioner, som Rota mener svarer til dem vi finder i Marburg 1960-erklæringen. Principper Rota mener ikke kun gælder for IAHR, men for en generel og trans-kulturel religionsvidenskab, der udstikker rammer og grænser for den 'common ground', hvor religionsforskere fra hele verden kan mødes og samarbejde. (Rota 2025).

⁴⁵ Se fx senest Jensen 2019; 2024a; 2026b (under udgivelse)

⁴⁶ Det samme gælder for Sinding Jensens og Schilbracks elaborede bidrag til Cheddy *et al* 2026 (under udgivelse). Bidrag jeg har læst, fordi jeg på et senere tidspunkt blev bedt om at skrive et 'Afterword' til samme bog, bidrag som jeg dog ikke har tilladelse til at citere fra. De, men også Ann Taves (der som pejlemærker for sin diskussion bl.a. bruger 'aksiologisk neutralitet', 'metodologisk naturalisme', og 'suspension af sandhedspræntioner', dvs. de metodologiske principper Rota fremførte i sit indlæg i Tokyo 2023 (se også nedenfor)), fastholder nogle videnskabelige principper, der er uforenelige med fx metodologisk naturalisme og inklusion af religiøst-teologiske sandhedspræntioner.

IAHR's medlemskab og den nuværende situation

Men ét er bestyrelse(r), generalsekretær(er) og præsident(er). Hvad med IAHR's medlemmer, som disse er repræsenteret i International Committee, der mødtes i 2023 i forlængelse af Tokyo konferencen og igen i Kraków 2025? Og hvad med den nu valgte 2025-2030 bestyrelse, der skal agere ud fra de af International Committee og General Assembly vedtagne vedtægter og regler? Fujiwara hævder, som det fremgår af tidligere citat, at IAHR's medlemmer er splittede hvad angår IAHR's nuværende og fremtidige profil og virke, - og at det samme gjaldt 2020-2025 bestyrelsens medlemmer. Har hun ret?

At der ikke var total enighed i bestyrelsen i 2015-2020 og i Delfi 2019, er, trods den i invitation m.v. til Delfi erklærede enighed om opbakning til Marburg 1960-erklæring, blevet klart (også for mig), ikke mindst post-festum og *qua* Fujiwaras 2026 artikel, der angiver, at hun m.fl. gik ind for Scenarie C. Men igen: I Delfi førte sådan uenighed ikke til, at samme bestyrelse ikke desto mindre enedes om en enstemmig beslutning og om vedtage et forslag, der – som tidligere beskrevet – ikke med nogen som helst god ret, uanset Wiebes anklager om modsatte, kan hævdes at tage IAHR væk fra Marburg 1960-erklæringens 'ethos'.

Hvad angår IAHR's medlemmer (medlemsselskaber og individuelle medlemmer) og International Committee: Konferencen i Tokyo var ment som en slags 'input' for deltagere i det tilhørende møde i International Committee. Som referatet af dette møde (*IAHR Bulletin 42, Kraków Congress Edition, August 2025, 20-37*) viser, blev spørgsmålet om 'science' (med henblik på IAHR's 'identitet' og navn) så godt som ikke debatteret, og så godt som ingen udtrykte lyst til at fortsætte debat om IAHR's politiske erklæring om Ruslands krig mod Ukraine.

Det er derimod klart, at daværende generalsekretær (Fujiwara) anså det for essentielt for IAHR at få afklaret, hvilken slags 'science' (of religion) IAHR skal være dedikeret. Men noget, der blot tilnærmelsesvist lignede eller kunne føre til sådan afklaring, kom ikke frem på mødet i International Committee i Tokyo 2023 – og, kan det tilføjes, ej heller på mødet i Kraków 2025.

Selv om Fujiwara på fin og afbalanceret vis, fx i sin rapport for 2020-2025,⁴⁷ omtaler IAHR's udfordring som den samme som den har været i årtier, nemlig at balancere "tightening up" IAHR (hvad angår videnskabelige mandat) med et "opening up" af IAHR (hvad angår optagelse og inklusion af medlemmer), så mener hun altså også, at IAHR skal gå en anden og ny vej, og at IAHR's 'corporate identity' må gentænkes. Samtidig vurderer jeg, at indsættelsen af link i valgudtalelse til programmatiske 2026 artikel, indikerer, at hun, trods sine egne ønsker, var og er klar over, at hun (sammen med den øvrige valgte bestyrelse) som nomineret og valgt i perioden 2025-2030, er bundet af de vedtægter og regler, som gælder for IAHR indtil en generalforsamling

⁴⁷ *IAHR Bulletin 4, Krakow Congress Edition, August 2025, 95–98*; <https://www.iahrweb.org/bulletins/Bulletin%2042%20Krakow%20Congress%20Edition.pdf> (set 12.05.2026)

(tidligst i 2030) måske vedtager vedtægtsændringer, som kun kan vedtages, hvis de er foreslået af både bestyrelse og International Committee.

Uden med sikkerhed at vide hvordan et flertal i nuværende bestyrelse måtte forholde sig til et konkret ændringsforslag, fra fx præsidenten, til bestyrelsen og siden, med dens (mulige) anbefaling, til International Committee, er det min vurdering, at det må anses for usandsynligt at Andrea Rota, generalsekretær og dermed den daglige leder og primus motor i IAHR, vil kunne gå med til at flytte IAHR i den retning. Hans artikler (2025 og 2026) i tilknytning til Tokyo 2025 og til Marburg 1960-erklæring taler deres eget tydelige sprog om hans hidtidige position. Endvidere: de metodologiske principper han i artiklerne anser for fundamentale, er nu blevet centrale i de nævnte *Guidelines for Public Outreach*, som en 100% enig bestyrelse (inklusive Fujiwara og Taves) vedtog i 2024 og delte med International Committee i 2025 (uden at nogen gjorde den ringeste indsigelse).

Disse 'guidelines' – som jo er helt på linje med Borup og mig i, at (selv-) kritisk refleksion er en nødvendighed for IAHR⁴⁸ – blev af bestyrelsen set og ment som en eksplicitering af meningen med 2010 tilføjelsen til § 1. En tilføjelse, der understreger, at der er grænser, i hvert fald inden for IAHR, for hvilke religionsstudier der, jf. samme § 1, kan siges at have "a bearing on the subject".

Når det er sagt, må jeg også tilføje: Mens jeg ikke har oplevet mange IAHR-relaterede forskere, der har udtalt sig så firkantet om fx 'scientific objectivity', som jeg mener det sker i Fujiwaras artikler (2024 og 2026), og så firkantet også om to diametralt modsatte lejre inden for IAHR, så har jeg, som sagt, mange gange oplevet, at IAHR-konferencer med forskellige medlemsselskaber som værter har haft indlæg og deltagere, der har adresseret de af Fujiwara nævnte "societal or spiritual issues" og haft klare religiøse og politiske 'inklinationer'. Men jeg har, som også sagt tidligere, aldrig i mine 20 år i IAHR modtaget nogen formel henvendelse fra folk i en 'lejr', der, som antydnet af Fujiwara, er i erklæret opposition til IAHR's hidtidige konsensus om en 'corporate identity' knyttet til Marburg 1960-erklæringen.⁴⁹

⁴⁸ Sektion 4 i *IAHR Guidelines for Public Outreach* lyder: "The IAHR recognizes and defends the importance of a continuing reflection on the form and scope of the academic study of religion\ s. The IAHR is engaged in, and supports activities, events, projects, and editorial work that offer a ground for critical self-reflection on the IAHR and its stance."; <https://www.iahrweb.org/publicoutreach.php> (set 03.05.2026)

⁴⁹ I den nævnte publikation knyttet til Tokyo 2023 redigeret af Cheddy *et al* (2026), har et nyt nuværende medlem af bestyrelsen 2025-2030, Denzil Cheddy, et bidrag, der ligger i forlængelse af hans oplæg i nævnte rundbordssamtale i Tokyo 2023. Cheddy argumenter *en detail* for en afkolonisering af religionsvidenskab og IAHR. Men det skal noteres, at hans bidrag sammen med Fujiwaras programmatisk bidrag er ledsaget af ganske anderledes bidrag og synspunkter af bl.a. Jeppe Sinding Jensen og Kevin Schilbrack (og mig selv). Jeg kan som sagt ikke citere fra disse ikke-publicerede bidrag; men jeg tør godt sige, at de i det store og hele er enige med mig, når jeg siger, at det religionsvidenskabelige studium af religion, også som promoveret af IAHR, ikke gør sig til af at kunne producere fuldstændig 'objektiv' viden om religion. Men det tilstræber at fungere i overensstemmelse med visse videnskabelige principper (eller 'dyder'), et sæt af kriterier for hvad der kan vurderes at være videnskabeligt 'sundt',

Og så alligevel: Aspekter af afkoloniseringsdiskurser og af den 'AAR spirit', som Borup taler om i bogen, er jo *de facto* til stede i Fujiwaras skrivelser (2024, 2026) og position, og det var de, både da hun var fungerende generalsekretær (2017-2020), valgt generalsekretær 2020-2025 og nomineret præsident i 2025. Og, if. hendes 'fortælling', har der været og er der blandt andre medlemmer af de seneste to bestyrelser og andre i IAHR's globale medlemsskare ønsker om en kursændring, der inkluderer en god del afkoloniseringsstankegods – som en konsekvens af et revideret videnskabsteoretisk fundament og den globale ekspansion.

Så *fortællingen* om en ønskværdig kursændring har været og er måske med til at påvirke diskussioner, og det finder jeg vigtigt at notere sig. Helt ligesom Wiebes fortælling om at bestyrelsen i Delphi havde en hemmelig plan om at tage IAHR i den retning Satoko taler for og siger at andre også ønsker. Jeg kan frygte, at fortællingen, Fujiwaras og Wiebes sammenlagt, er stærkere end fakta og måske kan være med til at føre IAHR i den retning, som Satoko arbejder for og Wiebe arbejder imod.

Samtidig *har* relaterede diskussioner og lignende synspunkter (ikke altid med et navneskilt på) blandt medlemmer og konferencedeltagere naturligvis også *de facto* været til stede, dels, om end mest indirekte, på det særlige 'topmøde' i Delfi, dels, på mere direkte vis, i Tokyo 2023 og igen i Kraków 2025 på den IAHR verdenskongres, hvis titel og tematik lød: *Out of Europe. Studying Religion(s) in Interconnected Worlds*.

En tematik og titel, hvis første del 'Out of Europe' som sagt var mit påfund efter at flere (Fujiwara især, men ikke kun) i IAHR's ledelse udtrykte frygt for fornyede anklager om eurocentrisme, når en kongres nu igen (efter Erfurt 2015 og aflysning af Otago 2020) var placeret i centrale Europa. Dette, aflysningen af planlagte Otago 2020 verdenskongres med en overordnet tematik knyttet til titlen 'Centres and Peripheries', samt mit ønske om at 'tage tyren ved hornene' og få diskuteret aktuelle metodologiske spørgsmål og udfordringer, herunder dem knyttet til afeuropæisering og afkolonisering af religionsstudier (og IAHR), motiverede mig til at foreslå en 'out-of' Europe overordnet tematik til kollegerne i Kraków.

Jeg var naturligvis ikke til stede ved alle oplæg og sessioner knyttet til denne tematik i Kraków. Men adskillige sessioner og oplæg diskuterede (heldigvis) 'sagen'. Rundbordssamtalen, der oprindeligt tog sit udgangspunkt i Borups bog, var kun et eksempel. Et andet var den førnævnte session 'Globalization and the Academic Study of Religion – A Methodological Trojan Horse?', med bidrag af bl.a. Wiebe og mig selv. Et andet indlæg om afkolonisering af religionsundervisning i Sydafrika gav i øvrigt stødet til temaet for et todages EASR-seminar om religionsundervisning i Paris foråret 2026.

Wanda Alberts, der tidligere har promoveret en meget klar og kompromisløs religionsvidenskabelig basis for religionsundervisning (og sammen med undertegnede

'acceptabelt', 'objektivt'. Et sådant kriterium er at forskningsproces og den producerede viden ligesom formidling deraf skal kunne 'efterprøves' og være intersubjektivt 'sporbar' og til at dele med andre ("shareable").

var initiativtager til EASR *Working Group on Religion in Public Education*)⁵⁰, viste sig i Paris at være positivt indstillet til forslag om en afkolonisering af skolens religionsfag og –undervisning. Ikke kun i Sydafrika men også *anderswo*. Alberts står, som tidligere nævnt, sammen med Borup som indkalder til session i EASR/IAHR-konference i september 2026 i Bukarest, der således igen sætter emnet til debat.

To forhold mere bør nævnes. Da jeg foreslog 'Out of Europe' og drøftede det med de polske værter under flere besøg, understregede jeg, at jeg forventede, at de og den akademiske programkomite huskede, at ikke alle 'ud-af-Europa' religionsvidenskabelige 'agenter' og agendaer havde været eller var (ny-)kolonialistiske eller (ny-) imperialistiske. At en af de gode og store 'ting' ved europæisk religionsforskning faktisk havde været et videnskabeligt og ofte også personligt begrundet ønske om at skaffe mere og mere solid viden om ikke-europæiske mennesker, kulturer, religioner og verdener. En videnskabeligt baseret viden, som ikke kun skulle bruges til at skaffe sig magt og kontrol, dele og herske, men også til at dekonstruere dominerende europæiske kulturelt-religiøse diskurs og måde at se og forstå mennesket og verden. At det, som Gregory Alles skrev i 2008 (jf. note 7), med henvisning til anklager om 'epistemisk vold' og 'epistemicide', som regel ikke har været religionsforskeres mål at *ødelægge*, men at skabe viden. Og, tilføjede jeg i diskussioner med polske kolleger, også med tanke på 'indigenous' viden og epistemologi, så har mange andre end salig Eliade, ikke mindst mange nutidige religionsforskere, ment, at sådanne indfødte epistemologier var nogen de og vi kunne lære noget af – ikke kun med tanke på klimakrisen men også med tanke på skabelsen af et mere 'holistisk' og 'spirituelt' menneske- og verdenssyn generelt set. At interessen for religion i Europa i nogen grad, og også i senere år, er blevet en interesse, der i Europa som i ikke-europæiske lande og regioner har tjent til at nære en, om ikke post-kolonialistisk, så neo-nationalistisk identitetsopbygning, er et andet faktum.

Mit standpunkt: Mere eksklusivt IAHR, ikke mere inkluderende

Førend jeg vender tilbage mere direkte til Borups bog og hans diskussion og sluttelige vurdering af afkoloniseringsprojektet vis à vis religionsvidenskaben, her blot en brik mere til min respons til Borups tanker om, hvordan man i IAHR i disse år har forholdt sig til 'AAR spirit' og beslægtede metodologiske udfordringer:

Som det fremgår af forudgående (og af Jensen 2026ac), mener jeg, at det er på tide, at IAHR's ledelse og medlemsskab strammer yderligere op og i endnu højere grad end før slår vagt om IAHR's særlige og sjældne profil og 'mission' – også mere end det er sket i min tid på posten som generalsekretær og præsident.

⁵⁰ Vedr. denne *working group* initieret i 2007, se beskrivelse m.v. på <https://www.easr.eu/easr-working-groups/public-education/> (18.04.2026). For Alberts om religionsundervisning og religionsvidenskabelig didaktik, se fx Alberts 2008; 2022. Se også hendes indledning i *Numen Volume 55* (2008), Issue 2-3 (Jan 2008), "The Challenge of Religious Education for the History of Religions"; <https://brill.com/view/journals/nu/55/2-3/nu.55.issue-2-3.xml> (set 18.04.2026)

IAHR har, også i min tid, været åben, tolerant og pragmatisk i sin tilgang til optagelse af nye medlemmer, og det siger sig selv, at hvis man gerne vil bane vej for (og det er jo en central del af IAHR's formålsparagraf) mere religionsvidenskab i stil med den IAHR har 'bekendt' sig til, giver det god mening at forsøge at finde samarbejdspartnere og have medlemmer i så mange dele af verden som muligt. Men det rummer også en risiko for, at disse partnere og medlemmer – uanset at de jo frivilligt søger om medlemskab og derfor kan forudsættes at støtte IAHR's formål – når det kommer til stykket ikke helt har forstået, hvad det er IAHR står for, og at de forventes at agere i overensstemmelse med paragraf 1, når de er værter for IAHR-konferencer eller deltager i IAHR kongresser.

Jeg er ikke enig med nuværende præsident, når hun har hævdet, at der blandt IAHR's medlemmer ikke er enighed om, hvordan sidste sætning i paragraf 1 skal forstås. Det er snarere sådant, at en del medlemmer ikke har forudsætninger for og/eller ønsker om at forstå den og for at præstere (og præsentere på konferencer) i overensstemmelse med den. Hidtil har det uudsagte håb været, at disse medlemmer 'kom til forståelse' før eller senere; men det har også vist sig, at det ganske ofte snarere er senere (eller måske aldrig).

Måske skal man derfor, mener jeg nu, være mindre engageret i fortsat ekspansion og mere i at konsolidere, befæste og styrke IAHR's videnskabelige profil. Måske skal man være mere parat til at sætte og vogte grænser, også når det gælder optagelse af medlemmer. IAHR har strammet op, hvad gælder grænsedragning og bevogtning af grænser i forhold til præsentationer ('panels' og 'papers') og dermed det arbejde, der påhviler medlemmer i Academic Program Committee. Det har været meget tydeligt i Toronto i 2010, i Erfurt 2015 og i Kraków 2025. Men også hvad angår foreslåede temaer (og ledsagetekster) til IAHR-konferencer bør bestyrelsen i IAHR være parat til ikke kun at forhandle om en passus her og der, men også til at sætte foden ned og sige 'nej'. Hvis medlemmer ikke respekterer det, burde de ikke have søgt om medlemskab, og måske kan det så være en anledning til at genoverveje deres medlemskab.

IAHR skal altså, mener jeg, i direkte modsætning til nuværende præsident, ikke satse på at være (endnu mere) inkluderende. Snarere på at være mere eksklusiv. IAHR er samtidig ikke så magtfuld og dominerende som hævdet. Tværtimod. IAHR's religionsvidenskabelige profil er en 'truet art'. Sådant har det været fra begyndelsen, og sådan vil det sandsynligvis altid være (jf. Jensen 2017; 2026abc). Men det er denne mindretalsposition, denne profil og den af Werblowsky i 1960 formulerede *raison d'être*, som IAHR skal forfine, fremme og beskytte.⁵¹

Med tanke på Borups spørgsmål om, hvorvidt IAHR vil blive (mere) som AAR (blive mere inspireret af 'AAR spirit'), vil jeg citere mig selv fra 2015, hvor jeg - efter at

⁵¹ Jeg nærmer mig altså Wiebe sådan som han udtrykte sig i 1988 (Wiebe 1989), - og som han har udtrykt sig lige siden. Hvilket dog ikke gør Wiebes faktisk forkerte anklager mod bestyrelsen (fra 2019 og frem) mindre faktisk forkerte. Jeg har også fortsat stor forståelse for den mere pragmatiske og kompromissøgende ('akkommoderende') praksis, der har kendetegnet ikke bare *min* tid i IAHR men også mine forgængeres.

have redegjort for optagelsen af AAR som medlem og i lyset af min daværende redegørelse for den årtier lange interne diskussion om IAHR's globalisering, ekspansion, 'identitet' og *raison d'être* – skrev:

Neither does the adoption of the AAR as a member constitute a threat to the scientific profile of the IAHR. The greatest risk, I think, and the greatest fear of mine, is that the IAHR members in larger numbers and for various reasons slowly but surely let the IAHR develop into something similar to the AAR going international without the IAHR. (Jensen 2015, 2012)

Jeg gjorde i Kraków 2025 mit allerbedste, i en video forud for kongressen og i min åbningstale for – i lyset af IAHR's tidligere historie og diskussioner – at udtrykke min støtte til alle gode forsøg på saglig og åben drøftelse af spørgsmål knyttet til også afkoloniseringsdagsordenen. Men jeg gjorde det lige så klart, at jeg – som Borup og Rota – fandt de allerfleste mere radikale punkter på afkoloniseringsdagsordenen uforenelige med IAHR's hidtidige dagsorden, ligesom jeg forsøgte at opfordre og 'opmuntre' medlemmer til, i deres generelle virke som forskere og undervisere og i deres aktive deltagelse i IAHR og dets medlemsselskaber, at bakke op om Marburg 1960-erklæringens 'ethos'. Samme sang har jeg sunget i det 'Afterword', som jeg på et lidt sent tidspunkt blev bedt om at bidrage med til Cheddy *et al* 2026 – og samme sang har jeg så sunget her.

Mere kan jeg ikke gøre. Det er tid til at takke af. Hvorvidt IAHR's ledelse og medlemskab vil stå fast, hvad gælder støtte til og manifestation af IAHR's position og den form for religionsvidenskab, som IAHR hidtil har støttet og promoveret, kan kun tiden vise.

Konklusion: Borup, IAHR og vejen frem

Borup har med sin bog fra 2023 ydet et solidt bidrag til støtte for den slags religionsvidenskab som også IAHR hidtil har stået for. Både hvad angår nuancerede og problematiserende fremstilling af komplekse og komplicerede udviklinger og positioner samt hans velafbalancerede vurderende konklusioner.

Borup har skrevet en bog 'til tiden'. Den går ikke 'bare' lige ind i en for øjeblikket (hidsig) diskussion om religionsvidenskab (herunder buddhismestudier). Den lægger sig til og udgør endnu et vigtigt kapitel i en meget lang teoretisk, metodologisk, videnskabsteoretisk, og religionsvidenskabelig (forsknings-) historie, i og uden for IAHR.

Jeg håber meget Borup fortsætter kampen, på trods af hvad han blev udsat for bl.a. i forbindelse med verdenskongressen i Kraków i 2025. Forsøg på at censurere en forsker, der netop med denne bog har slået til lyd for og eksemplificeret en åben og kritisk diskussion af afkolonisering og religionsvidenskab, også i IAHR-regi, bekræfter kun det nødvendige i at han og andre står fast.

Min slutbemærkning til kolleger i DASR, det nationale selskab, der har gjort så meget for at fremme religionsforskning ikke kun i Danmark, men i Europa og den ganske verden, et selskab som jeg selv skylder megen tak, er denne: Venligst bak op om IAHR i og med jeres forskning og undervisning, i og med jeres virke også i DASR

og EASR, som deltagere og delegerede i konferencer og møder. Et IAHR som et lærd internationalt selskab, der fortsætter i 'ånden' fra Marburg 1960 snarere end i en 'AAR spirit'.

LITTERATUR

Alberts, Wanda

- 2008 "Didactics of the Study of Religions", *Numen* 55 (2-3), 300-334.
https://brill.com/view/journals/nu/55/2-3/article-p300_8.xml (set 18.04.2026)
- 2022 "Studying Religion Critically in Universities and Schools: Bridging the Gap?", *Journal of the British Association for the Study of Religion (JBASR)* 24, 23-43.

Alles, Gregory, ed.

2008 *Religious Studies. A Global View*, Routledge, Abingdon.

Antes, Peter, Geertz, Armin W. & Mikael Rothstein, eds.

2016 *Contemporary Views on Comparative Religion. In Celebration of Tim Jensen's 65th Birthday*, Equinox, Sheffield.

Baranowski, Ann, and John Morgan

1989 "Editorial", *Method & Theory in the Study of Religion* 1/1, 1.

Bleeker, C. J.

2015a "Looking backwards and forward", in: Jensen & Geertz, eds., 21-28 [1951].

2015b [1960] "The Future Task of the History of Religions", in: Jensen & Geertz eds. 2015a, 67-80.

2015c [1975] "Looking backward and forward", in: Jensen & Geertz eds. 2015a, 89-98.

Borup, Jørn

2022 "Identity Turn: Managing Decolonization and Identity Politics in the Study of Religion", *Method & Theory in the Study of Religion* 34: 162-181.

2023 *Decolonising the Study of Religion. Who Owns Buddhism?* Routledge, New York.

Braidotti, Rosi

2019 "A Theoretical Framework for Critical Posthumanism", *Theory, Culture & Society* 36 (6), 31-61.

Braun, Willi & Russell T. McCutcheon, eds.

2000 *Guide to the Study of Religion*. Cassell, London.

Braun, Willi & Aaron Hughes, eds.

2016 *The Politics of Classification. Engaging the Work of Russell McCutcheon*. Equinox, Sheffield (under udgivelse).

Brelich, Angelo

2021 "Some Notes Concerning a Congress of the History of Religions (1960)", translated and edited by Leonardo Ambasciano, in: Wiebe 2021, 215-224.

Cheddy, Denzil, Fujiwara, Satoko & Katja Triplett, eds.

2026 *Science and Engagement in the Study of Religion*, Equinox, Sheffield (under udgivelse).

Davidsen, Markus, A.

2020 "Theo van Baaren's Systematic Science of Religion Revisited. The Current Crisis in Dutch Study of Religion and a Way Out", *NTT Journal for Theology and The Study of Religion* 74 (3), 213-241.

Engler, Steven & Michael Stausberg

2011 "Introductory essay. Crisis and creativity: opportunities and threats in the global study of religion", *Religion* 41 (2), June 2011, 127-143.

Enstedt, Daniel, Flensner, Karin K. & Karl W. Kardemark, eds., *Religious Literacy in Secular Religious Education: Nordic Perspectives and Beyond* (Vol. 46), Waxmann Verlag, Münster.

Fujiwara, Satoko

2025 "Report by the Secretary General 2020-2025", in: *IAHR Bulletin 42, Kraków Congress Edition*, 66-98.

2026 "How not to turn diversity into division: Arguments from a standpoint between Europe and the Global South", in: Cheddy *et al*, eds. (under udgivelse).

Fujiwara, Satoko & Tim Jensen

2020 "What's in a (Change of) Name? Much—but Not That Much—and Not What Wiebe Claims", *Method & Theory in the Study of Religion* 32 (2), 159-184. (https://brill.com/view/journals/mtsr/32/2/article-p159_5.xml?language=en) (set 18.04.2026)

2022 "A RESPONSE FROM IAHR", *BASR bulletin* 140, June, 12- 13; <https://basr.ac.uk/wp-content/uploads/2022/06/bulletin-140-min-2.pdf> (set 18.04.2026)

Führding, Steffen, ed.

2017 *Method and Theory in the Study of Religion: Working Papers from Hannover*, Brill, Leiden.

Geertz, Armin W., ed.

2000 *IAHR Bulletin 37*; <https://www.iahrweb.org/bulletins/Bull37-dec02.pdf> (set 03.05.2026)

Geertz, Armin W.

2000 "Analytical Theorizing in the Secular Study of Religion", in: Jensen & Rothstein, eds., 21-31.

2002 "Report by the General Secretary", in: Geertz, Armin W. ed., *IAHR Bulletin 37*, 5-27; <https://www.iahrweb.org/bulletins/Bull37-dec02.pdf> (set 03.05.2026)

Geertz, Armin W. & Tim Jensen

2014 "From the History of Religions to the Study of Religion in Denmark: An Essay on the Subject, Organizational History and Research Themes", *Temenos* 50, 79-113.

Geertz, Armin W. & Russell T. McCutcheon

2015 "The Role of Method and Theory in the IAHR", in: Jensen & Geertz eds. 2015a, 119-162 [2000].

IAHR World Congress Mexico City 1995

2003 <https://www.iahrweb.org/docs/Mexico%201995%20Proceedings.pdf> (set 18.04.2026)

IAHR World Congress Durban 2000

2009 <https://www.iahrweb.org/docs/Durban%202000.pdf> (set 18.04.2026)

IAHR World Congress Tokyo 2005

2010 <https://www.iahrweb.org/docs/Tokyo%202005.pdf> (set 18.04.2026)

IAHR World Congress Toronto 2010

2011 <http://individual.utoronto.ca/yeungsydney/IAHR-2010-Congress-Proceedings-WEB.pdf> (set 18.04.2026)

IAHR World Congress Kraków 2025

2026 (under udgivelse)

IAHR Special Conference Tokyo 2023

2024 in: *Religious Studies in Japan, Vol. 7, Supplementary Issue (2024). Proceedings of the IAHR 2023 Special Conference, Tokyo*
<https://jpars.org/data/files/religious-studies/RSJ-vol7Suppl-book.pdf> (set 18.04.2026)

IAHR Bulletin 39

2010 *Toronto Congress Edition, August 2010*; (set 18.04.2026)

IAHR Bulletin 42

2025 *Kraków Congress Edition, August 2025*
<https://www.iahrweb.org/bulletins/Bulletin%2042%20Krakow%20Congress%20Edition.pdf> (set 12.05.2026)

IAHR Bulletin 40

2025 *Erfurt Congress Edition, August 2015*; <https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR-XXI-ERFURT-CONGRESS-BULLETIN-40-AUG-2015.pdf> (set 12.05.2026).

IAHR e-Bulletin Supplement, November 2019

2019 https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_Nov_2019.pdf (set 13.05.2026)

IAHR e-Bulletin Supplement, Liverpool Edition, August 2013

2013 https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_August_2013.pdf (set 11.05.2026)

IAHR e-Bulletin Supplement, Tokyo Edition, November 2023

2023 https://www.iahrweb.org/bulletins/IAHR_e-Bull_Suppl_Nov_2023.pdf (set 11.05.2026)

Jensen, Jeppe Sinding

2003 *The Study of Religion in a New Key*, Aarhus University Press, Aarhus

Jensen, Tim

2001 "Reflections on the IAHR Congress, Durban, August 2000", *CSSR Bulletin*, Volume 30, number 3, 64-65.

2008 "RS based RE in Public School: A Must for a Secular State", *Numen* 55 (2-3), 123-150.

2015 "The EASR within (the World Scenario of) the IAHR: Observations and Reflections", in: Jensen & Geertz, eds. 2015a, 163-217.

2017 "RS-Based RE - Uphill, Uphill, and Uphill!", in: Führding, ed., 199-231.

2019 "'Jensen's Scientific Approach' to Religion Education", *Center for Educational*

- Policy Studies Journal*, 9 (4), 31-51; <https://doi.org/10.26529/cepsj.707> (set 17.04.2026)
- 2024a "Sharing with the public at large? Yes! But a risky business: Possible roles, if any, of scholars of religion regarding promotion of public knowledge and understanding of religion", in: *Studies in Religion/Sciences Religieuses*. Advance online publication; <https://doi.org/10.1177/00084298241229695> (set 17.04.2026).
- 2024b "Welcome Speech", in: *IAHR Special Conference Tokyo 2023*, 7-13. <https://jpars.org/data/files/religious-studies/RSJ-vol7Suppl-book.pdf> (set 17.04.2026)
- 2026a "Opening Address", in: *IAHR World Congress Kraków 2026* (under udgivelse)
- 2026b "Engaging an Engaged Study and Scholar of Religion: Some Past and Present Proposals and Positions", in: Braun & Hughes, eds., 2026 (under udgivelse).
- 2026c "Cultivating and Guarding: The Challenging Task of the IAHR. Afterword and Afterthoughts by a Former IAHR Secretary General and President". In: Cheddy *et al*, eds., 2026 (under udgivelse).
- Jensen, Tim & Armin W. Geertz, eds.
- 2015a *NVMEN, the Academic Study of Religion, and the IAHR: Past, Present, and Prospects*, Brill, Leiden.
- 2015b "NVMEN, the Academic Study of Religion, and the IAHR: Past, Present and Prospects: An Introduction", in: Jensen & Geertz, eds., 2015a,1-18.
- Jensen, Tim & Karna Kjeldsen
- 2024 "Religious Literacy in Denmark. What is That - if Anything? in: Enstedt *et al*, eds.,125-142.
- Jensen Tim & Mikael Rothstein, eds.
- 2000 *Secular Theories on Religion. Current Perspectives*, Museum Tusulanum Press, Copenhagen.
- Joy, Morny
- 2016 "Revisiting Comparative Religion in the Light of Contemporary Criticism", in: Antes, Geertz & Rothstein, eds., 17-32.
- Kamppinen, Matti
- 2016 "Normative Rationality and the Future Prospects of Religion Education. The Perspective of Scientific Realism", in: Antes *et al*, eds., 247-258.
- Kim, Chae Young
- 2019 "Modest reflections on the ambiguous future of the study of religion(s)", *Religion*, DOI: 10.1080/0048721X.2019.1681104 (set 16.04.2026).
- King, Ursula , ed.
- 1990 *Turning Points in Religious Studies: Essays in Honour of Geoffrey Parrinder*, T&T Clark, Edinburgh.
- Lincoln, Bruce
- 2000 "Theses on Method"(reprint from *Method & Theory in the Study of Religion* 8, 225–227) in (with an added commentary): Jensen & Rothstein, eds., 117-121 [1996].
- 2000 "Culture", in: Braun & McCutcheon, eds., 409–422.

- Martin, Luther & Donald Wiebe
 2012 "Religious Studies as a Scientific Discipline: The Persistence of a Delusion", *Religio: Revue pro Religionistiku* 20 (1), 9-18.
- Platvoet, Jan G., James Cox & Jacob Olupona , eds.
 1996 *The Study of Religions in Africa: Past, Present, and Prospects. Proceedings of the Regional Conference of the International Association for the History of Religions, Harare, Zimbabwe 1992*. Roots and Branches, Cambridge.
- Pye, Michael, ed.
 1989a *Marburg Revisited. Institutions and Strategies in the Study of Religion*, diagonal-Verlag, Marburg
- Pye, Michael
 1989b "Cultural and Organizational Perspectives in the Study of Religion", in: Pye , ed., 1989a, 11-17. Reprint in Jensen & Geertz, eds. 2015a,111-117.
 1996 "Intercultural Strategies and the International Association for the History of Religions", in: Platvoet *et al* , eds., 37-45.
 2010 "Opening Address. Memories of the Future. Looking Back and Looking Forward in the History of Religions" . in: *IAHR World Congress Mexico City 1995*, 284-297.
 2015 "IAHR Landmarks and Connections", in: Jensen & Geertz, eds., 2015a, 221-243.
- Rota, Andrea
 2024 "Neutral. All Too Neutral? Contemporary (?) Challenges in the Study of Religion", in: IAHR Special Conference Tokyo 2023, 73-81
<https://jipars.org/data/files/religious-studies/RSJ-vol7Suppl-book.pdf> (set 11.05.2026)
 2026 "The Game of the Study of Religion and the Decolonial Challenge. A Discussion of Emerging Fault Lines", in: Cheddy *et al*, eds. 2026 (under udgivelse).
- Schimmel, Annemarie
 1960 "Summary of the discussion", in: (reprint) Jensen & Geertz , eds., 2015a, 81-85.
- Sharpe, Eric
 1986 *Comparative Religion: A History*, Duckworth Press, London [1975].
 2015a "From Paris 1900 to Sydney 1985. An Essay in Retrospect and Prospect", in: (reprint) Jensen & Geertz 2015a, 99-110 [1986].
- Smart, Ninian
 1990 "Concluding Reflections: Religious Studies in Global Perspective", in: King, ed., 299-306.
- Stepien, Rafal, K.
 2023 "Interdisciplinarity in Non-Disciplines: Archive and Academe in the Study of Religion", *NVMEN* 70, 473-513.
- Stuckrad, Kocku von
 2023 "Undisciplining the Study of Religion: Critical Posthumanities and More-than-Human Ways of Knowing", *Religion* 53 (4), 616-635.
- Stausberg, Michael
 2008 "Western Europe", in: Gregory Alles, ed.: 14-49.

- 2009 "The Study of Religion(s) in Western Europe III: Further Developments After World War II", *Religion* 39:3, 261-282.
- Świerzowska, Agata, and Barbara Krawcovicz , eds., with Roman Husarski and Maksymilan Woch.
- 2026 *Out of Europe: Studying Religion(s) in Interconnected Worlds: Proceedings of the XXIII World Congress of the International Association for the Study of Religions, Kraków, 24–30 August 2025*, Jagiellonian University Press, Kraków (under udgivelse).
- Taves, Ann
- 2021 "The Future of the Study of Religion", in: Wiebe 2021, 277–297.
- Werblowsky, R. J. Zwi
- 1960 "Marburg – And after?", in: (reprint) Jensen & Geertz , eds., 2015a, 62-66.
- Wiebe, Donald
- 1989 "History or mythhistory in the study of religion? The problem of demarcation", in: Pye, ed. 1989a *Marburg Revisited: Institutions and Strategies in the Study of Religion*, 31–46. Marburg: diagonal-Verlag.
- 2000 "Why the Academic Study of Religion", in: Jensen & Rothstein , eds., 261-279.
- 2010 "Foreword", in; *Religion: A Human Phenomenon: Proceedings of the XXth World Congress of the International Association for the History of Religions*. Toronto: Institute for the Advanced Study of Religion; http://www.individual.utoronto.ca/yeungsydney/IAHR_Book_of_Abstracts_v6.pdf (set maj 13, 2026).
- 2011 "The Congress Director's General Report on the XXth IAHR World Congress", in: *Religion: A Human Phenomenon: Proceedings of the XXth World Congress of the International Association for the History of Religions*, Institute for the Advanced Study of Religion, Toronto, 105-129; <http://individual.utoronto.ca/yeungsydney/IAHR-2010-Congress-Proceedings-WEB.pdf> (set 18.04.2026)
- 2015 "Memory, Text, and Interpretation: A Critical Appreciation of IAHR International Congresses – 1975 to 2010", in: Jensen & Geertz , eds., 2015a, 253-282.
- 2016 "Claims for a Plurality of Knowledges in the Comparative Study of Religions", in: Antes, Geertz & Rothstein, eds., 181-192.
- 2020 "A report on the special executive committee meeting of the International Association for the History of Religions in Delphi", in: *Method & Theory in the Study of Religion*, 32, 152-158. (https://brill.com/view/journals/mtsr/32/2/article-p150_4.xml?language=en) (set 18.04.2026)
- 2021 *An Argument in Defense of a Strictly Scientific Study of Religion. The Controversy at Delphi*, Institute for the Advanced Study of Religion, Toronto.
- 2023a *The Western Epistemic Tradition and the Scientific Study of Religion*, Equinox, Bristol CT.
- 2023b "Should the IAHR Seek a 'Science' Peculiar to Its Community of Scholars?", in: *Religio: Revu pro Religionistiku*, 31/2, 331-344.
- 2024 *Zwi Werblowsky, the IAHR, and Religionswissenschaft as 'Basic Science'*, in: *ZfR* 2024; 32(2), 130–147.

*Tim Jensen, adjungeret professor, lektor em.
Religionsstudier, Syddansk Universitet
Honorarprofessor
Institut für Religionswissenschaft, Leibniz Universität*